

hant, qui tales opiniones cum suis auctoribus excruciantur. Sed videant quomodo se a d-decore istius exuant falsitatis, qui possunt tam inepta confingere, si hi quorum abutuntur auribus, aliquantulum diligentiae ad cognoscenda ea quae praestantissimus minister gratiae disputavit, intenderint: licet omnem istius inquisitionis moram ipsi, qui haec loquuntur, praevenerint, proferendo atque explicando libros, ullamve eorum particulam demonstrando, quam per dubium saltem intellectum tali interpretationi obnoxium Vir sanctus ediderit. Sed prorsus nihil apud nos tale audierunt, nihil tale legerunt. Quia non fatis quidquam gori, sed omnia Dei iudicio novimus ordinari. Nec ex duabus massis, duabusve naturis; sed ex una massa, quae est caro primi hominis, unam scimus omnium hominum creatam, creaturique naturam, et eandem per ipsius primi hominis liberum arbitrium, in quo omnes peccaverunt (*Rom. v, 22*), esse prostratam: nec ullo modo ab aeternae mortis debito liberam, nisi eam ad imaginem Dei secundae creationis Christi gratia reformaverit, liberumque ejus arbitrium agendo, spirando¹, auxiliando, et usque in finem praecundo servaverit.

¹ Sic Ms. Editi autem, *sperando*.

ÉPILOGUS. — 20. Unde quia perspicit Sanctitas tua (si tamen sermonis mei non obsistit obscuritas), frustra quosdam de nobis conqueri, et omnes illas ineptas criminationes, ad exasperandos avertendosque animos eorum quibus aliud volunt persuadere, contemni; confido ego in virtute misericordiae Dei, quoniam haec contradictio, sicut in aliis mundi partibus, ita et in his regionibus conquiescet: ut praedicatio summi hoc tempore in Ecclesia viri, etiam ab his a quibus ad praesens repellitur¹, adjuvetur. Tu autem, dilectissime et venerandissime mihi frater, si vere de his quaestionibus instrui desideras, sicut desiderare te convenit; ipsis beati Augustini disputationibus cognoscendis impende curam, ut in confutenda Dei gratia defaecatissimam ac saluberrimam evangelicae apostolicaeque doctrinae intelligentiam consequaris. Gratia Dei, et pax Domini nostri Jesu Christi custodiat te in omni tempore, et per viam veritatis dirigat in vitam aeternam.

¹ Sic Ms. Editi, *revellitur*.

PROSPERI AQUITANI

PRO AUGUSTINO

LIBER CONTRA COLLATOREM.

Excutit duodecim definitiones Joannis Cassiani de gratia et libero arbitrio, contentas Collatione ipsius tertia decima, easque, una excepta prima, omnino a catholica veritate dissidere docet: demonstrans Augustini reprehensores, et vana objicere, et recta impugnare, et prava defendere, ipsisque Pelagianorum jam peremptorium armis intestinum bellum moventes, Scripturis divinis simul et ecclesiasticis imperatorisque constitutionibus rebellare.

CAPUT PRIMUM. — 1. Gratiam Dei qua christiani sumus, quidam dicere audent a sanctae memoriae Augustino episcopo non recte esse defensam; librosque ejus contra errorem Pelagianum conditos, immoderatis calumniis impetere non quiescunt. Quorum intus interstrepens domestica malignitas non minus spernenda esset, quam foris latrans haeretica loquacitas, nisi ejectionis extra ovile dominicum lupis, qui sub nomine ovium sunt suffragarentur, essentque ejusmodi, ut nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis in studio, cujus virtutem diffidentur in sensu, trahunt ad se multos ineruditos, et non habentia spirituum discretionum¹ corda conturbant: atque in eum statum deducere causam Ecclesiae moluntur, ut dum nostros affirmant non veraciter pro gratia fuisse locutos, inimicos gratiae persuadeant injuste esse damnatos. Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis parvisque seminibus augetur quotidie, et ab ortu suo latius longiusque distenditur: sed studendum est, in quantum Dominus adjuvat, ut fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur, qui ex ipsa injuriae magni-

¹ Lovaniensis editio et Antuerpiensis, *spiritum discretionis*. At Moguntiensis omnium prima, quae anno 1524, ex manuscripto exemplari Benedictinorum montis S. Jacobi prodit, habet *spirituum discretionum*: nec aliter Ms. Corbeiensis. Alludit Prosper ad I Cor. xii, 10.

² In antiquissimo Corbeiensis codice ante annos fere nonagenos scripto, titulus osculi hujus est, *Liber sancti Prosperi pro praedicatoribus gratiae Dei contra librum Cassiani presbyteri. qui praenotatur, De Protectione Dei*; id est, contra Collationem tertiam decimam, habitam cum abbate Chæremone.

tudine, quam in uno cunctis, ac praecipue apostolicae Sedis pontificibus intulerunt, ab indoctis et parum cantis excellentioris scientiae judicantur, et misero perversoque successu facilem mendacium consensum eliciunt, quia reverentiam sibi praesumptione pepererunt. Nec enim, cum sint bonae opinionis viri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiae, aut temeritate iudicii, in superfluae querelae clamorationem potuisse prorumpere; ac non potius magno ingenio et vehementi studio laborasse, ut subtilissimi tractatoris disputationibus comprehensus, censura nunc districtior et inspectio sagacior inveniret, quod antea securus favor et benignitas incuriosa non viderat.

2. Unde ergo haec diligentia tam severi emersit examinis? unde in hanc austeritatem supercilium se teretricae frontis armavit, ut mensuras sensuum, pondera locutionum, numeros syllabarum insidiosus scrutator eventilet, magnamque se aliquid conficere praesumat, si catholico praedicatori notam erroris affigat? quasi incognitum aliquid opus, et quod hactenus latuerit, impetatur; ac non illa his morsibus doctrina lenietur, quae novorum haeticorum commenta disjecit, et diabolicum tumorem Pelagiana elationis elisit. Vingt amplius anni sunt, quod¹ contra inimicos gratiae Dei catholicae acies hujus viri ductu pugnat et vincit (a). Et vivit, dico, quia non potuit respirare

¹ Ita Corbeiensis manuscriptus et editio Moguntiensis. At posteriores editiones habent, *annis*; et omittunt, *cum* quod.

(a) Augustinus contra Pelagianam haeresim pugnare anno Christi quadringentesimo duodecimo cepit, scriptis ad Marcellinum libris de Peccatorum meritis ac de Baptismo parvulorum. Iste ergo Prosperi liber viginti et amplius

(Cinquantsept.)

quos vicit, et in quorum excidium unam cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit. ¹ Pulsi pontificio, et communione privati, querantur de nostræ felicitate victoriæ, et arment in nos linguas suas, qui exulare a veritate, quam cives esse Ecclesiæ maluerunt: nostri autem concorporales, et participes gratiæ Christi, cur de his armis, quibus communis fides est defensa, causantur? cur bellum confectum retractant, et munitiones securæ dudum pacis insirunt? An victores displicent, et victi placent; tantaque insolentia damnati foveant errores, ut pravitatis invidia et auctores nostri pulsentur, et iudices? an vero ita se novorum censorum norma exactior temperavit, ut et nulla eorum quæ excisa sunt asserat, et quædam ex his quæ defensa sunt respuat? Ecce salva catholice pace victoriæ, salva indissolubili reverentia decretorum, parati sumus patronos doctrinæ emendatoris audire, et circumcisas ab omni errore lineas subtilissimæ discretionis agnoscere: constituantur in medio, quod de novis emersit ingenii (n).

CAPUT II. — 3. Et ne ad obscurandam scientiam doctorum, ea exagitare videamur, quæ vulgus ignobile, et proci inceptorum loquacitas intemperanter effundit, unius potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum Scripturarum studio præstare, referemus. Quas etiam ob hoc solas interim in disceptationem oportet assumi ², quia utrum ita se habeant, non potest dubitari. Scripturæ enim sunt, et auctoris sui editione publicatæ ³: nec jam, an sint, querendum est; sed quid doceant, demonstrandum. Igitur in libro cuius prænotatio est, *De protectione Dei*, vir quidam sacerdotalis ⁴, qui disputandi usum inter eos, quibuscum degit, excedit, abbatem quemdam introducit de gratia Dei et de libero arbitrio disserentem, cuius se per omnia probasse ac suscepisse ostendit sententiam: ut jam non cum illo nobis sit negotium, qui forte tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret; sed cum isto qui ad instrumentum inimicorum gratiæ Dei talem studuit proferre doctrinam.

4. Qui tamen inter initia disputationis a veritatis pietate non dissonat, et iusto honorari præconio inereretur, nisi præcipiti lavoque progressu ab inchoata rectitudine deviare. Nam post comparisonem agricole, cui formam sub gratia ac fide viventis aptavit, et cuius infructuosum esse dixit laborem, nisi per omnia Dei auxilio juvaretur, intulit definitionem catholicissimam, dicens (*Collat. 15, cap. 3*): *Quibus manifeste colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jacobi 1, 17): qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis, dicente Apostolo: « Qui dat*

ab hinc annis editus, merito refertur in annum circiter quadringentesimum trigesimum secundum.

¹ Editio Moguntiensis sequentem sententiam cum præcedente, ceu duo unius sententiæ membra connectit, et loeo, *querantur, arment*; habet, *queruntur, arman*.

² In editione Mog.: *Cujus decreta ob hoc solam interim oportet in medium adduci*. Hoc ipsum est etiam in Ms. Corb., sed insertam post, *oportet assumi*: in coque codice ante, *quas etiam ob hoc solas*; præfixa est particula, *alibi*, qua indicatur alterum ex illis duobus dictis aliunde ascitum fuisse.

³ Ms. Corb., *purgatæ*. Editio Mog., *purgata*: referendo ad, *decreta*.

⁴ Posteriores editiones addunt, *ordivis*. Aberat a Corb. et Mog.

(a) Jam tum forte emergerant variegatae contra Augustinum questiones: sed quia solo eas auditu acceperat, ut mox a. 3, et infra, n. 35, significare videtur, hinc illis interim dissimulatis, referendæ suscipit Cassiani potissimum definitiones, quæ stilo editæ in vulgus erant.

semen seminanti, et panem ad manducandum præstat bit, et crescere faciet fructus justitiæ vestræ (II Cor. ix, 10). Hic ne quis putaret, nihil superesse quod per liberum ageret arbitrium, non irrationaliter adiecit quo probaret, non auferri illud his donis, sed potius roborari, nisi revolutum ad iniquitates suas ab auxilio Dei se mallet avertere. *Nostrum vero est, inquit, quotidie attrahentem nos gratiam Dei ut humiliter subsequamur, vel certe dura cervice et incircumcisus, ut scriptum est, auribus eidem resistentes* (Act. vii, 51), *per Jeremiam mereamur audire, « Numquid qui cadit, non resurget? aut qui aversus est, non revertetur? Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Induraverunt cervices suas, et noluerunt reverti »* (Jerem. viii, 4, 5). Item infra, cum omnia virtutum studia Dei gratia indigere docuisset, probabiliter addidit, dicens: *Quæ omnia, sicut desiderari a nobis jugiter absque divina inspiratione non possunt, ita ne perfici quidem sine ejus auxilio ullatenus queunt* (Cap. 6).

5. In septimo autem capitulo ¹, generalem voleus ostendere gratiam Christi, quæ nullum usquequoque hominem prætermittat, et rebelles quoque adversosque ² non deserat: *Adest igitur, inquit, inseparabiliter nobis divina protectio, tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam præcedat jugiter providentia*. In quo potest videri, ob hoc comitem dixisse providentiam, quia etiam deserentes se plerumque non deserat; vel quia omnes quos prævenit, eosdem subsequatur. Sequitur autem, dicens: *Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam confestim, atque confortat, et incitat ad salutem ³, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, vel nostro conatu viderit emerisse*. Et hic potest adhuc dicere, illius se ortum bonæ voluntatis significasse, cuius a Deo sint plantata vel inspirata principia: quia ab illuminatis jam cordibus possint salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis proprii esse dicuntur, quia jam bonorum conatum acceperit facultatem, eorumque semina ad suum referantur auctorem.

6. Sed in capitulo nono subdit, et dicit: *Unde non facile humana ratione discernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, a querentibus inveniat, aperiatque, pulsantibus: et rursus, inveniat a non querentibus se, palam apparet inter illos qui illum non interrogabant; tota die expandat manus suas ad populum non credentem sibi et contradicentem* (Isai. lxxv, 1, 2), *resistentes ac longe positos vocet, invitos attrahat ad salutem, peccare cupientibus explendæ copiam subtrahat voluntatis, ad nequitiam properantibus benignus obsistat*. Jam hic quasi per inscrutabilem diversitatem introducit definitio, qua docetur multos ad gratiam venire sine gratia, et hunc affectum petendi, querendi, pulsandi, habere quosdam de vigilantia libera voluntatis: quæ tamen in aliis tanta aversione obsecrata perhibetur, ut nullis cohortationibus sit revocabilis, nisi per vim trahentis invita ducatur. Quasi non toto multiformis gratiæ opere hoc in omnium agatur animis, ut ex nolentibus fiant volentes; aut quisquam ex his qui jam iudicio rationis utuntur, possit fidem nisi voluntate suscipere. Unde tam ineptum est dicere quod quisquam ad participationem gratiæ tendat invitus, quam asserere quod ullus ad eam non Spiritu Dei veniat incitatus.

7. Cito ergo hic disputator præmissæ definitionis oblitus est, cito a sententia sua instabili levitate dissensit ⁴. Dixerat enim regulariter, *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium*. Et ne hoc de doctrina extrinsecus adhibita de-

¹ Nunc est capitulum octavum.

² Ms. Corb., *aversosque*. Editio Mog., *perversosque*.

³ Corb. et Mog., *illuminat eam, atque confortat, ac dirigit ad salutem*.

⁴ Corb. et Mog., *voluptatis*.

⁵ Posteriores editiones, *instabilitate et levitate discessit*.

heret intelligi, vigilanter addiderat: *Qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum, et omne donum perfectum deorsum est, descendens a Patre luminum: qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis.* Doctor catholicus, cur professionem tuam deseris? cur ad fumosam¹ falsitatis caliginem relicta serenissimæ veritatis luce devolveris? Quod in petentibus, quærentibus, pulsantibusque miraris, cur non eidem gratiæ, quæ desideratur, adscribis? Vides bonos conatus, pia studia, et dubitas esse Dei dona? Latuerit opus gratiæ, donec fides insita cogitationis clauderetur arcano: at ubi supplex oratio, ubi diligens inquisitio, ubi apparet crebra pulsatio; quare non ex qualitate operis subministrationem intelligis incitantis?

CAPUT III. — 8. Et satis te armas contra Pelagianorum calumnias², si quod in universitate vocatorum sentium est, id nobis in portione concedas: sed nec cum hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus liberæ voluntatis tuentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: tu informe nescio quid tertium, et utique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaveres. Quomodo autem non advertis, te in illud damnatum incidere, quod, velis nolis, convinceris dicere, *Gratum Dei secundum merita nostra dari*; cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus propter quod gratiam consequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quærentis pietas, pulsantis instantia; præcipue cum omnes hujusmodi et accipere, et invenire, et intrare dicantur (*Muth. vii, 7, 8*). In quo superfluum, imo impium est, sic velle meritis ante gratiam existentibus locum facere, ut non ex toto verum sit quod ait Dominus, *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum* (*Joan. vi, 44*); sic qujusquam hominis sine Dei illuminatione esset credenda conversio, aut ullo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere: qui eum vocatum ad Filium trahit; non resistantem invitumque compellit: sed ex invito volentem facit, et quibuslibet modis infidelitatem resistantis inclinat, ut cor audientis, obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur; ibi discat, ubi ignorabat; inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde volebat. Etenim Dominus dabit suavitatem, et terra nostra dabit fructum suum (*Psal. lxxxiv, 13*).

9. Sed videamus qualia subsequantur: *Cui autem facile pateat, quomodo salutis summa nostro tribuatur arbitrio? De quo dicitur, « Si volueritis, et audieritis me, quæ bona sunt terræ manducabitis »* (*Isai. i, 19*). *Et quomodo « non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei »* (*Rom. ix, 16*)? *Quid etiam sit illud, quod Deus « reddet unicuique secundum opera ejus »* (*Muth. xvi, 27*): et, *« Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate vestra »* (*Philipp. ii, 13*): et *« hoc non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ut ne quis gloriatur »* (*Ephes. ii, 8, 9*). Et cætera quæ collecta de Scripturis, quasi alterno sibi sensu adversa collegit, ut donis gratiæ studium humanæ committat industriæ; et hominum omnium divisione facta, alii sint quos gratia Dei salvet, alii quos lex et natura iustificet. Sed lex potest, nequid mali fiat, jubere: a malo autem non potest liberare. Notum facit mandatum, sed obediendi non præstat affectum: nisi quod est occidens per imperium litteræ, fiat vivificans per spiritum gratiæ.

10. Post hæc concludit dicens: *Nisi quod in his omnibus et gratia Dei, et libertas nostri declaratur ar*

bitrii; quia¹ etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari. Et ubi est, quod regulari definitione præmissum est, *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis?* Ecce hic etiam si bonis cæptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsos tamen laudabiles motus appetitusque virtutum, remota gratia Dei nudæ libertati adscribis arbitrii: ut boni salubresque conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adjuvet; possint tamen, etiam si non a Deo inspирentur, incipere.

CAPUT IV. — 11. Deinde, ut evidentius definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quid sumat ex gratia, addis, et dicis: *Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur.* Doces ergo, non posse quidem hominem per semetipsum apprehendere sanitatem, sed habere cum a semetipso desiderium sanitatis; et sua tantum sponte veire ad medicum, non etiam hoc ipsum medici esse, quod veniat. Quasi vero anima ipsa non langueat, et corpori suo remedium sana prospiciat. Atqui totus homo ex ipsa et cum ipsa in profundum miseræ suæ decidit, ubi eam, priusquam a medico notitiam suæ calamitatis accipiat, jacere delectat, amantem semper errores suos, et amplectentem falsa pro veris. Cujus prima salus est, ut sibi incipiat displicere, et vetustatem suæ debilitatis odisse: sequens vero est, ut et sanari desideret, et a quo sananda sit noverit. Quæ curationem ipsius sic præcedunt, ut ei ab illo, qui ægram sanatura est, inserantur: ne, cum ei nullo modo hæc frustra inesse possint², merito videatur salvata, non gratia.

12. Deinde adicis (*Cap. 9*): *Ut autem evidentiùs clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen, nisi a Deo dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt. Apostolus testis est, dicens, « Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio »* (*Rom. vii, 18*). Falso ergo secundum hanc definitionem ante dixisti, *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis.* Sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum: cui nequaquam inferri contraria debuerunt, ut quod recte professus es ex gratia incipere, id postea confirmares per naturæ bonum et per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem beatus Apostolus, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*: sed idem dixit, *Non quia idonei sumus cogitare aliquid id nobis quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (*II Cor. iii, 5*); et idem dixit, *Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et operari³, pro bona voluntate* (*Philipp. ii, 13*). Non ergo Apostolus sibi contrarius est. Sed cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus et facere, nisi petentibus, quærentibus, atque prestantibus, qui dedit desiderium, præstet effectum. Vox ista dicentis, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*; vocati est, et jam sub gratia constituti, qui condelectantur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, et captivantem se in lege peccati (*Rom. vii, 18, 22, 23*): et quanvis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non invenit eorum quæ optat operandi; donec pro bona voluntate quam sumpsit, virtutum mercatur facultatem invenire quam quærit⁴.

CAPUT V. — 13. Post hæc ponis plurima testimo-

¹ Posteriores editiones, et quia. Aberl, et, ab antiquiore editione Mog. et a Ms. Corb.

² Ha Ms. Corb. et editio Mog. Posteriores vero editiones, cum ei ullo modo hæc inesse possint.

³ Posteriores editiones, perficere, habent, loco, operari.

⁴ Sic Ms. Corbeiensis et editio Moguntiensis. Posteriores

¹ Sic Ms. Corb. At editiones, famosam.

² Sic Ms. Corb. et editio Moguntiensis. At posteriores editiones, Et satis te contra Pelagianorum calumnias præcavere existimas, si, etc.

³ Sic, vestra, addidimus auctoritate Ms. Corb. et edit. Mog.

nia, quibus nunc valdum, nunc infirmum liberum arbitrium demonstratur: quasi quidam sint, qui propriis viribus impleant, quod alii facere nisi Deo adiuvante non possunt; aut ob aliud homo accipiat præceptum, nisi ut divinum querat auxilium. Concludis ergo, et dicis: *Et ita sunt hæc quodammodo indiscrete permixta atque confusa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna questione volvatur: id est, utrum, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miseretur nostri Deus; an quia Deus miseretur, consequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibi contrariis sunt erroribus involuti (Cap. 11). Ecce, ut tibi videtur, quæ erant permixta, discreta sunt; et quæ explicari non poterant, absoluta. Duos enim esse sibi contrarios delinens errores, quibus qui inter liberum arbitrium et gratiam quid tenendum sit nesciunt, implicentur. Et in uno constituis eos qui dicunt, ideo nostri misereri Deum, quia ex nobis præbita sint bonæ initia voluntatis; significans sine dubio Pelagiani dogmatis sectatores, qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: in alio autem illos ponis, qui dicunt, ex misericordia Dei bonarum voluntatum prodire principia, eos intelligi volens, qui inimicos gratiæ debellarunt. Si ergo error est, initia bonæ voluntatis non adjuto divinitus homini adscribere, et error est confiteri quoniam præparatur voluntas a Domino; quo dirigendi sumus, ut utrumque vitemus?*

14. *Si utrumque, inquis, sequamur, nos nulli errori acquiescimus. Tu nos subdis duobus, et geminas, sicut intelligis, pravitates dividendo damnas, miscendo justificas. Hac lege, hac regula poteris predicare, quod tam errent qui dicunt, semper esse fallendum, quam qui definiunt, nunquam esse fallendum: sed ut in neutro peccetur, utrumque sectandum; quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua: de duobus malis unum fieri bonum non potest: unam virtutem duo vitia non gignunt: unum verum duo falsa non faciunt. Quæ enim merito paria sunt, non inveniuntur coeundo, sed crescent. Non itaque oportuit eos, qui bonarum voluntatum initia ex Dei asserunt inspiratione generari, ea sententia reprehendi, qua arguuntur, qui ad hæc liberum arbitrium putant sibi sine ope gratiæ posse sufficere. Harum enim definitionum una ab Ecclesia expugnata est, alia defensa: nec eis ullo modo hujus novi funderis congruit pactum, quo catholica sit corruptior, quam Pelagiana correctior.*

15. *Multi, inquis, singula hæc credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibi contrariis sunt erroribus involuti. Placet igitur tibi, cum hæreticis Catholicos, cum victis damnare victores; et eos erroris nota adurere, qui errorem ab Ecclesia depulerunt? Secundum tuam quippe censuram, qua sanctarum et fidelium voluntatum non in omnibus hominibus ex Deo vis esse principium (quasi multum gratiæ tribuas, si hoc eam in quorundam operari mentibus acquiescas), erravit beatus papa Innocentius et Petri Sede dignissimus, qui cum de istis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur: *Nam quid, inquit, nos de eorum posthac rectum mentibus æstimemus, qui sibi se putant debere quod boni sunt?* Et iterum, cum de primi hominis scriberet lapsu: *Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpassus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus, nihil quemadmodum exinde surgere posset, invenit, suaque in æternum libertate deceptus, hujus ruinæ latuisset oppressus¹, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus (Epiat. 181 inter Augustinianas, n. 7). Erraverunt orientales episcopi, in quorum iudicio Pelagius, eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari, ut catholicus posset videri, ana-**

autem editiones post, quam sumpsit, serebant, mereatur venire qui faciat.

¹ sic in Ms Corbeiensi. At in editione Mog., *jacuisset oppressus*. In posterioribus editionibus, *jacuisset oppressus*.

thematizare compulsus est (a). Erraverunt Africana episcoporum concilia, quæ decretis suis constituerunt (*Carthaginense concilium, canone 4 seu 5, Utramque Dei donum esse, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus; ut edificante charitate, scientia non possit inflare: quia sicut de Deo scriptum est, « Ille est qui docet hominem scientiam » (Psalm. xciii, 10); ita scriptum est, « Charitas ex Deo est » (I Joann. iv, 7). Erraverunt ducenti quatuordecim sacerdotes, qui in epistola, quam suis constitutionibus prætulerunt², ita ad apostolicæ Sedis antistitem beatum Zosimum sunt locuti: *Constituimus, in Pelagium atque Coelestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri Sede prolatam manere sententiam, donec apertissima confessione fateantur, gratiæ Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam justitiam, nos per actus singulos adjuvari; ita ut sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Erravit sacrosancta beati Petri Sedes, quæ ad universum orbem pape Zosimi ore sic loquitur: *Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur), ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus. Erraverunt Afri episcopi ad eundem papam Zosimum rescribentes, et in sententiæ suæ hujus salubritate laudantes, cum aiunt: *Illud vero, quod in litteris tuis, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti, dicens. Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur), ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus; sic accepimus dictum, ut illos qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim transiens, amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod universa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? Et tamen instinctu Dei factum esse, fideliter sapienterque vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo utique, quoniam præparatur voluntas a Domino, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum. Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei (Rom. viii, 14). Ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis³ humanæ singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium. Videsne regulas tuas invictarum constitutionum soliditate confractas, et in fidei structura pravas ruinosasque⁴ juncturas, velut Jerichontinos muros ad sacerdotalium tubarum ruisse concentum (Josue vi, 20)?****

CAPUT VI. — 16. Cum enim de sanctarum origine voluntatum, et fidei charitatisque principiis, inter nos et Pelagianos quæstio versaretur, non ancipiti victoria, nec dubio diremptum est sine certamine; ut adhuc nobis de nequissima hujus fœderis tui pace tractandum sit. Prostrata est inimica acies, bellum confectum est, victores sumus per illum qui fecit potentiam in brachio suo, qui dissipavit superbos mente cordis ipsorum; deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles, esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes (*Luc. i, 51-55*): per illum qui faciens misericordiam cum patribus nostris, memor fuit testamenti sancti sui, et jurisjurandi quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum liberati, serviamus illi in sanctitate et justitia in conspectu ejus omnibus diebus nostris (*Ibid., 72-75*): per illum qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum (*I Cor. xv, 57*): per illum a quo non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (*Ibid.*

¹ Ms. Corb., *protulerunt*.

² Editiones, *ac voluntatis*. Particulam, *ac*, non habet Ms. Corbeiensis.

³ Corb. et Mog., *rimosasque*.

(a) Vide librum de Gestis Pelagii, capp. 11, 33 et 38.

u, 12). Quid de elisara argumentatione ratiunculis fracta studes arua colligere? Quid cineres exstincti dogmatis resovendo, deficientis fumi nidorem in redivivam damnari conaris accendere? Non est periculum liberi arbitrii ex gratia Dei, nec voluntas aufertur, cum in ipsa bene velle generatur. Nam si deo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur; spoliatur libertate filii Dei, qui aguntur Spiritu Dei; perdunt vigorem rationalis animi et omni voluntariae devotionis laude privantur, quibus datur Spiritus sapientiae et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiae ac pietatis, et timoris Domini (Isai. xi, 2, 3). Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim transierunt; respuunt remedium, clamant, insaniant, reluctantur. Sed si promissionis sunt filii, quiescent, et sanabuntur.

CAPUT VII. — 17. Sed jam videamus quid inferat sobrietas dispartantis: qui ut vitium vitio pelleret, et errorem errore curaret, contrarias sibi definitiones nova arte confudit; utque hoc compositionis suae poculum securis auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miscuit. At enim: *Si enim dixerimus, nostrum esse bonae principium voluntatis; quid fuit in persecutore Paulo, quid in publicano Matthaeo: quorum unus cruori ac supplicii innocentum, alius violentiis ac rapinis publicis incubans attrahitur ad salutem? Sin vero gratia Dei semper inspirari bonae voluntatis principium dixerimus; quid de Zacchaei fide, quid de illius in cruce latronis pietate dicimus: qui desiderio suo vim quamdam regni caelestis inferentis, specialia vocationis monita praevererunt (Cap. 11).*

18. Per istam ergo bonorum ¹ principiorum dissimilitudinem probare nititur, hoc posse quosdam per liberum arbitrium sine adjutorio Dei, quod quidam nisi Deo cooperante non possint: et hoc vult de quorundam tardiore obedientia et quorundam sequacioris consensu intelligi. Quasi ubi dura infidelitas Deo subditur, et Evangelio, quod diu impugnavit, repente succumbit, ibi mutationem hominis dextera operetur Excelsi (Psal. LXXVI, 11): ubi autem tranquillam cohortationem solvuntur rumore: sine haesitatione ² diffidentiae docilis auditor amplectitur, bonum talis conversionis humanae sit tantummodo voluntatis. Quasi vero potentia Dei ³ eos tantum ad Filium trahat, quos aut voce increpaverit, aut poena obriverit, aut terrore tremefecerit, illorum autem mentibus nihil suae virtutis admoveat, qui ad promissiones Redemptoris sui spe alacri et avido desiderio cucurrerunt. Sed Veritas dicit, *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum (Joan. vi, 44)*. Si ergo nemo venit, nisi attractus; omnes qui quocumque modo veniunt, attrahuntur. Trahit itaque ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quae in eis sunt, ordinatissima pulchritudo. Invisibilia enim ejus, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur (Rom. i, 20). Trahunt rerum gestarum relatores; animum audientis inflammant ⁴ narrantes laudes Domini et virtutes ejus, et mirabilia ejus quae fecit (Psal. LXXVII, 4). Trahit timor: *Principium enim sapientiae, timor Domini (Prov. i, 7)*. Trahit laetitia: quoniam, *Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi, In domum Domini ibimus (Psal. CXXI, 1)*. Trahit desiderium: quoniam, *Concupiscit et deficit anima in atria Domini (Psal. LXXXIII, 3)*. Trahunt

delectationes ¹ *Quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua! super mel et favum ori meo (Psal. CXIII, 103)*. Et quis perspicere aut enarrare possit, per quos affectus visitatio Dei animum ducat humanum, ut quae fugiebat sequatur; quae oderat, diligat; quae fastidiebat, esuriant: ac subito commutatione mirabili, quae clausa ei fuerant, fiant aperta; quae onerosa, sint levia; quae amara, sint dulcissima; quae obscura, sint lucida? *Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. XII, 11)*. *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiae claritatis Dei, in facie ² Christi Jesu (II Cor. IV, 6)*. Il est, in manifestatione Filii sui, qui est in gloria Patris ³.

19. Qui ergo illuxit in corde Matthaei publicani, et Pauli tunc Ecclesiam persequentis, ipse et in corde Zacchaei, et in corde crucifixi cum Domino latronis illuxit: nisi forte otiosa Domini vox fuit, cum Zacchaeum, qui querebat videre Jesum quis esset, compellere dignatus est, dicens: *Zacchae, festina, descende; quoniam hodie in domo tua me oportet manere; et non sibi preparavit ejus animum, cujus elegit hospitium. Denique cum murmurarent omnes, cur ad virum peccatorem introisset hospitari; et Zacchaeus jam poenitentiam agens, dimidio honorum suorum in pauperes erogato, redditurum se in quadruplum fraudata promitteret, Dominus ait: *Hodie salus huic domus facta est, quia et hic est filius Abrahae. Et ne lateret causa hujus salutis, adjecit: *Venit autem Filius hominis salvum facere et quaerere quod perierat (Luc. XIX, 2-10)*. Ut quem agnoscebamus salvum factum, sciremus a quaerente praeventum. In latronis quoque justificatione, etiamsi nulla operantis gratiae intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus attractum, dicente Domino, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (Id. X, 22)*: et, *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me (Joan. XII, 32)*? Inter omnia autem, hunc vel traditum esse, vel tractum, etiam ipsius confessio docet: qui cum aliquando blasphemasset in Jesum Christum, repente est mutatus, et dixit: *Domine, memor esto mei, cum veneris in regnum tuum (Luc. XXIII, 42)*. Sed unde in uno homine tanta compugnantium vocum sit orta diversitas, instruat nos beatus apostolus Paulus, et dicat: *Nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu; et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto (I Cor. XII, 3)*. Ut non dubitemus in ejusdem hominis voluntate, et de proprio fuisse quod blasphemavit, et de Spiritu sancto fuisse quod credidit. Frusira igitur disputator iste ad inscrutabilem unius gratiae varietatem argumentum definitionis suae voluit aptare, ut portio justificarum solius voluntatis suae motibus ad Christum venire credatur; portio autem reluctans trahi, et invita compelli: cum Deus sit qui operatur omnia in omnibus (Ibid., 6), sive alios sic, alios autem sic attrahere velit; ad quem nemo, nisi aliquo modo attrahatur, venit.**

CAPUT VIII. — 20. Post haec subjecit testimonia sacrae historiae, quibus ostendit, *observantiam mandatorum Dei, consummationemque virtutum divinae gratiae deputandam*: quod et nos promptissime confitemur. Et commemoratis exemplis de Balaam, quem volentem Israeli maledicere, Deus in benedictionis verba transtulerit (Num. XXIII); et de Abimelech, qui peccare non permissus sit in Rebeccam ⁴ (Gen. XXVI); et de Joseph a fratribus vendito, quorum in malam voluntatem in bonum Deus verterit (Id. XXXVII): occurrit ad confirmationem definitionis suae, ut liberum arbitrium, quod gratiae se dicit jungere, a parte quadam humani generis, quantum in ipso est aufert, et in quadam parte constituat, dicens: *Haec*

¹ Loco, *honorum*, posteriores editiones habent, *quorumdam*.

² sic Ms. Corb. et editio Mog. Al posteriores editiones, *post tranquillam cohortationem solum veros mores sine ulla haesitatione, etc.*

³ Posteriores editiones, *potentia gratiae Dei*. Abest, *gratiae*, a Ms. Corb. et edit. Mog.

⁴ sic vetus codex Corbiciensis, nec dissentit editio Maguntiensis, nisi quod, *relationem*, habet; non, *relatuores*. Al posteriores editiones crebant, *Trahit rerum gestarum cognitio, et divinum operam relaturae animum audientis illuminant, etc.*

¹ Posteriores editiones, *Trahit delectatio lectionis*.

² Ms. Corb. et edit. Mog., *in faciem*.

³ Posteriores editiones, *in sinu Patris*.

⁴ Posteriores editiones, *Saran*.

erim duo, id est, vel gratia, vel liberum arbitrium sibi quidem invicem videntur adversa; sed utraque concordant: et utraque nos pariter debere suscipere, pietatis ratione colligimus; ne unum horum homini subtrahentes, ecclesiasticæ fidei regulam excessisse videamur (Cap. 11).

21. Ecclesiasticæ fidei regula est ¹ prædicante Apostolo: *Nemo potest dicere Dominum Jesum Christum, nisi in Spiritu sancto* (1 Cor. xii, 3). Ecclesiastica regula est: *Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti* (Id. iv, 7)? Ecclesiastica regula est: *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi; non autem ego, sed gratia Dei mecum* (Id. xv, 10); et, *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem* (Id. vii, 25). Ecclesiastica regula est: *Ilabemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas virtutis sit Dei, et non ex nobis* (II Cor. iv, 7). Ecclesiastica regula est: *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est; non ex operibus, ne forte quis extollatur* (Ephes. ii, 8, 9). Ecclesiastica regula est: *In nullo terreni ubi adversariis; quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis; et hoc a Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut patiamini pro eo* (Philipp. i, 28). Ecclesiastica regula est: *Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini; Deus enim est qui operatur in nobis et velle et operari; pro bona voluntate* (Id. ii, 12). Ecclesiastica regula est: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a vobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (II Cor. iii, 5). Hanc regulam firmat Dominus dicens, *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo: et, Omne quod dat mihi Pater, venit ad me* (Joan. vi, 66, 37): et, *Sine me nihil potestis facere: et, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Id. xv, 5, 16): et, *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Matth. xi, 27): et, *Sicut Pater vivificat mortuos, ita et Filius quos vult vivificat* (Joan. v, 21): et, *Beatus es, Simon Bar-Jona, quoniam caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est* (Matth. xvi, 17).

22. Hac regula nulli hominum auferatur voluntas: quia virtus gratiæ non hoc in voluntatibus operatur ut non sint, sed ut ex malis bonæ, et ex infidelibus sint fideles; et quæ in semetipsis erant tenebræ, lux efficiantur in Domino: quod mortuum erat, vivificatur; quod jacebat, erigitur; quod perierat, invenitur. Hoc in omnibus prorsus hominibus, qui erantur de potestate tenebrarum, et transferuntur in regnum Filii dilectionis Dei, sine cujusquam exceptione personæ, agere credimus gratiam Salvatoris. Quia, sicut hic idem probabiliter, sed non stabiliter definitur, dicimus atque defendimus: *Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspi- rat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jacobi i, 17); *qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis. In qua sententia si auctor ipsius permaneret, ecclesiasticam regulam non excederet; neque simul et libero arbitrio infensus ², et gratiæ Dei esset ingratus: quorum duorum dum unum in Paulo et Matthæo, aliud in Zacchæo et latrone dicit operatum, non intelligit in illis se liberum arbitrium, in istis gratiam sustulisse.*

CAPUT IX. — 23. Deinde adject: *Nam cum viderit nos ad bonum velle flectere ³, occurrit, dirigit,*

¹ Posteriores editiones, *Ecclesiastica regula est.*

² Eadem editiones, *offensus*. Melius Corb. et Mog., *in- fensus*: qui videlicet liberum arbitrium, quantum in ipso est, auferre videatur.

³ Ita Corb. et editio Mog. et posteriores editiones, *efflectere*.

atque confortat. *Ad vocem enim clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi* (Isai. xxx, 19); et, *Invoca me, inquit, et in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et glorificabis me* (Psal. xlii, 15). Quis non videat, quod hæc doctrina meritum libero assignat arbitrio, quo præveniatur gratia, quæ ei famuletur reddens debitum, non conferens donum? Quæ definitio in episcoporum Palæstinæ synodo, etiam Pelagio anathematizante, damnata est. In eo enim qui bonum incipit velle, et cupit ab iniquitate atque errore discedere, gratiam Dei hoc ipsum profitemur operari. Quoniam a Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet (Psal. xxxvi, 25); et, *Omnis vir videtur sibi justus; Dirigit autem corda Dominus* (Prov. xxi, 2); et, *A Domino diriguntur gressus viri; mortalis autem quomodo intelligit vias suas* (Id. xx, 24)? et quod ait Apostolus, *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem ²; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater* (Rom. viii, 15).

24. Post hæc sequitur, et dicit: *Nec enim talem Deus hominem fecisse credendus est, qui nec velit unquam, nec possit bonum. Alioquin nec liberum ei permissum arbitrium, si ei tantummodo malum ut velit et possit, bonum vero nec velle nec posse concessit. Et quomodo stabit illa Domini post prævaricationem primi hominis lata sententia, et Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum et malum* (Gen. iii, 22)? *Non enim talis ante fuisse putandus est, qui boni esset prorsus ignarus. Alioquin velut quoddam irrationabile atque insensatum animal eum fatendum est fuisse formatum: quod satis absurdum, atque a catholica fide omnimodis alienum est. Quin inno secundum sententiam sapientissimi Salomonis, et fecit Deus hominem rectum* (Eccle. vii, 30); *id est, ut tantum boni scientia jugiter frueretur: sed ipsi quæsierunt cogitationes multas. Facti enim sunt, ut dictum est, scientes bonum et malum.* *Concepit ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali; boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit* (Cap. 12).

25. Rectum atque omni vitio carentem creatum esse primum hominem, in quo omnium hominum concreata natura est, dubitare fas non est; cumque tale accepisse liberum arbitrium, ut si auxiliatum sibi Deum non desereret, posset in bonis quæ naturaliter acceperat perseverare quia vellet; et merito voluntariæ perseverantiæ in eam beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset. Sed ipso libero arbitrio, quo quamdiu voluit bonus mansit, a proposita sibi lege discessit; nec denuntiata sibi mortis supplicium formidavit, deserens Deum, et sequens diabolus, rebellis Domino servatori, et inimico obediens peremptori. *Fuit ergo Adam, et in illo fuimus omnes; perit Adam, et in illo perierunt omnes* (Ambrosius, lib. 7 in Luc. xv). Quod ita non falso dixit beatus Ambrosius, sicut non falso etiam ipsa Veritas ait, *Venit Filius hominis quærere et salvare quod perierat* (Luc. xix, 10). Naturæ enim humanæ, in illa universalis prævaricationis ruina, nec substantia erepta est, nec voluntas; sed lumen decusque virtutum, quibus fraude invidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamissibilem corporis animique incorruptionem poterat pervenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota est damnationis et pœnæ? Propter quod natos in Adam renasci oportet in Christo; ne in illa quis inveniat generatione, quæ perit. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum; non essent natura filii iræ (Ephes. ii, 3); non essent tenebræ (Id. v, 8), nec sub potestate tenebrarum (Coloss. i, 13); Salvatoris denique gratia non egerent; quia non frustra boni essent,

¹ Ms. Corb., *maquificatis*.

² Editiones, *in timore*. At Ms. Corb., *in timorem*; *justa græcum, eis phobon*.

nec justitiæ præmio fraudarentur, habentes ea bona, quorum amissione primi patres de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cum sine Sacramento regenerationis æternam mortem nemo possit evadere; nonne ex ipsius remedii singularitate apertissime patet, in quam profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius prævaricatione, in quo omnes peccaverunt, et quicquid ille perdidit perdidit? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, spoliatus est sapientia et intellectu, caruit consilio et fortitudine, et impio altiori sectando, a veritatis scientia et ab obedientiæ pietate dejectus est: nec ipso saltem timore sibi relicto, ut ab interdictis vel metu caveret pœnâ, qui non abstineret amore justitiæ¹. Liberum ergo arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, ubi usum honorum quæ acceperat fastidivit, et vilescens sibi felicitatis suæ præsidii insanam cupiditatem ad experientiam prævaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, et totam naturam hominis intemperantiæ suæ ebrietate madefecit. Inde, priusquam edendo carnem Filii hominis et bibendo sanguinem ejus lethalem digerat crudelitatem, labat² memoria, errat iudicio, nitat incessu; neque ullo modo idoneus est ad illud bonum eligendum et concupiscendum, quo se sponte privavit: quia non sicut potuit Deo non impellente corrumpere, ita potest Deo non erigente consurgere.

26. Non igitur recte dictum est: *Nec enim talem Deus hominem factis credendus est, qui nec vult unquam, nec possit bonum.* Quasi nos istam hominis debilitatem a Creatore dicamus conditam, et non peccati merito ab homine contractam. Qui ergo putat consequens esse, ut si liberum arbitrium obcæcatum esse dicatur, obcæcatio ipsa ad naturæ referatur auctorem; vult persuadere, quod tam sanum sit in Adæ posteris liberum arbitrium, quam in Adam fuit ante peccatum: quod satis alienum a catholica fide ducimus. Quid enim peccato læsum est, si id læsum non est, unde peccatum est? Nisi forte dicatur in Adæ posteros pœnam transisse, non culpam: quod omnino falsum dicitur, et ob hoc forte non dicitur. Nimis enim impium est, hoc de Dei sentire justitia, quod a prævaricatione liberos cum reis voluerit esse damnatos. Patet ergo culpa ubi non latet pœna, et societas peccati vincitur de communionem supplicii; ut quod est humanæ miseriæ, non de institutione Creatoris, sed de retributione sit iudicis.

27. Illud etiam inepte positum est, et contra sensum omnium tractatorum, quod ad probandum liberi arbitrii incolumitatem connexuit, dicens: *Et quomodo stetit illa Domini post prævaricationem primi hominis lata sententia, « Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum et malum? »* Quasi diabolus Adæ vera promiserit, et Adam transgrediendo mandatum Dei profecerit in similitudinem Dei, et hoc ei fuisse collatum pronuntia-verit Deus: cum in his verbis significationem sit potius quid non fuerit assecutus, qui superbiz ingressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acceperat concupivit. Non minus autem in ipsa hujus sensus conclusione peccatum est, dum dicitur: *Conceptit ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali; boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.* Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctique mandatum Dei fidei corde servabat, et erat justus manens in imagine Creatoris sui, legisque ejus non obliviscens. Postquam autem se, hoc est imaginem et templum Dei, deceptoris suo vendidit³, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Justitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abstulit liber-

tatem: nec potuit ulla illic portio residere virtutum, quo tanta irruerat turba vitiorum. *Nemo enim potest duobus dominis servire (Luc. xvi, 13): et, Qui sicut peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34): et, A quo quis superatus est et servus addictus est (II Petr. ii, 19).* Nemo autem servit, nisi cum aliqua libertate; et nemo liber est⁴, nisi cum aliqua servitute: diligente Apostolo, *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Dei, habetis fructum in sanctificatione, finem vero vitam æternam (Rom. vi, 20-22).* Qui itaque servit diabolo, liber est Deo: qui autem liberatus servit Deo, liber est diabolo. Ut appareat malam libertatem potuisse haberi ex humanæ voluntatis defectu: bonam autem libertatem⁵ non potuisse recipi sine liberatoris auxilio.

CAPUT X. — 28. Sed ne hæc primi hominis calamitas in progeniem ejus transisse videatur; quam integro sit omnium hominum natura iudicio, exemplo gentium probaturus hic doctor addit, et dicit (Cap. 13): *Denique non amisisse genus humanum post prævaricationem Adæ scientiam boni, etiam Apostoli sententia evidentissime declaratur, qui dicit: « Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt; hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente eis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die quo judicabit Deus occulta hominum » (Rom. ii, 14, 15).*

29. Si de his Apostolus loquitur, qui ex præputio sunt vocati, et cum essent longe, facti sunt prope (Ephes. ii, 13), credentes in eum, qui quorum aliquando non misertus est, nunc autem miseretur (I Petr. ii, 10), et justificans circumcisionem ex fide, et præputium per fidem (Rom. ii, 30), duos condidit in semetipso, destructoque pariete inimicitiz Judæorum et Gentium, in uno novo homine fecit pacem (Ephes. ii, 14-17); concludens omnia in incredulitate, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus (Galat. iii, 22): si, inquam, de his Apostolus loquitur, in quorum cordibus Deus digito suo, id est, Spiritu sancto scribit novum Testamentum, ut legis plenitudinem et opera charitatis naturaliter exsequantur, reformata scilicet renovataque natura; quid hinc superbissimi sensus novitas adjuvatur, cum reconciliatio inimicorum non possit nisi gratiæ Mediatoris adscribi? *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius (Rom. iii, 23, 24).* Ergo gratia gloria Dei est, non meritum liberati. Quis enim prior dedit ei, ut retribuere illi (Id. xi, 35)? Nihil boni operis ex mortuis, nihil justitiæ procedit ex impiis: omnis ipsorum salus gratuita est; et ideo gloria Dei est, ut qui gloriatur, in illo cujus gloria eguit, gloriatur.

30. Sin autem (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur, qui alieni a gratia christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes mores civitatum concordiamque populorum non posse aliter contineri, nisi et recte factis præmia, et peccatis pœnæ decernerentur; sicut dictum est ab ipsa Sapientia Deo, *Ego ex ore Aliasimi prodivi, et in omni gente primatum tenui; requiem quævisi in Jacob, et inveni*⁶: (Eccli. xxiv, 5-11): ergo quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitæ utilitatem, ex natura a Deo conditæ superesse reliquias? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi viget ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura.

¹ Ita Corb. et editio Mog. At posteriores editiones, qui abstrahat amore justitiæ; absque negante particula.

² Alias, labitur.

³ Posteriores editiones, subdidit.

⁴ Ms. Corb. et editio Mog., libertate liber est.

⁵ Corb. et Mog., voluntatem.

⁶ Auctoritatem ex Ecclesiastici libro hic allatam prætereunt posteriores editiones. Habent Corb. et Mog.

Quæ tamen etiam excellentissimis artibus, et cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, justificari ex se non potest: quia bonis suis male utitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiæque convincitur, et unde se defendi æstimat, accusatur. Cum ergo Apostolus definiat, quod ex operibus legis non justificatur omnis caro (Rom. iii, 20); et quoniam in Christo Jesu neque circumcisio, neque præputium valeat aliquid, sed nova creatura (Galat. vi, 15): quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, et propriis vult justificare principii? Quid ad renovationem accessit? vetustatis idoneam desinit prævaricatoris scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua consecuta¹, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsitâ, possit sui perceptione præstare, ut quod faciendum noverimus, etiam facere diligamus: aut nullus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creavit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis afflatus. *Sine fide enim impossibile est placere*² (Hebr. xi, 6); et, *Omne quod non est ex fide, peccatum est* (Rom. xiv, 23): et, *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides quæ per dilectionem operatur* (Galat. v, 6).

CAPUT XI — 51. Post hæc, in conclusione testimoniorum, quibus probare voluit quod hi qui per inerepationem propheticam surdi appellantur et cæci, possint ex facultate naturæ et aures suas aperire ad audiendum, et oculos suos ad videndum (quasi non de iisdem dicat Dominus, *Dabo eis cor aliud, et spiritum novum dabo eis; et evellam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum; ut in præceptis meis ambulent, et justificationes meas observent, et faciant eas* [Ezech. xi, 19, 20, et xxxvi, 26, 27]), addit, et dicit: « Denique ut possibilitatem boni eis inesse significaret, increpans Pharisæos: *Quid autem, inquit, etiam ex vobismetipsis non judicatis quod bonum est* (Luc. xii, 57)? Quod utique non eis dixisset, nisi eos iudicio naturali quod æquum est scisset posse discernere. » Jam non solum voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero adscribit arbitrio: tanquam ideo ab eis exigatur intelligentia, ideo iustitia repositur, quia possint hæc sine Dei donis de naturæ proferre bonis. Imperantur autem ista homini, ut ex ipso præcepto, quo ei hoc quod accepit indicitur, agnoscat se ipsum id suo vitio perdidisse: et non ideo iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non est; sed a littera occidente confugiat ad spiritum vivificantem, et facultatem quam non invenit in natura, quærat ex gratia. Quod si facit, magna est misericordia Dei: si non facit, justa est poenæ peccati.

52. Denique ad plenitudinem præmissæ disputationis, regulari sententia pronuntiat, dicens: « Unde cavendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum atque perversum est, humanæ adscribamur naturæ. » (Cap. 12). Quid evidentius, quid expressius secundum Pelagii Cœlestiæ commentum ab ullo eorum discipulo potuit definiri? Illi dicunt, « Gratiam Dei secundum merita nostra dari; » et iidem dicunt, « Gratiam Dei non ad singulos actus dari: » hic intra unam sententiam blasphemiam utramque conclusit, dicens: « Cavendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum atque perversum est, humanæ adscribamur naturæ. » Vult ergo esse multa propria hominum merita, quæ non sint gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales divitiis quedam desursum munerata debeantur. Vult nos gratiam Dei non ad singulos actus accipere: ac perinde non pro omni opere

bono semper orare. Atque ita consequens erit ut in Dei muneribus nullum meritum esse credendum sit; quandoquidem sine merito sit, quem Deus semper in omnibus adjuverit: aut si etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita collocantur, constat etiam ipsa propria acquiri facultate potuisse; et ideo in aliquibus oporteat nos adjuvari, ut possibilis fiat per gratiam, quod non erat impossibile per naturam. Ecce jam in ista paucorum brevitate verborum, non duarum tantum, sed multarum impietatum numerosa connexio est: quæ si scrupulosioris diligentia discretionem tractetur, in nullo a damnati erroris catena absoluta monstrabitur.

CAPUT XII. — 53. Sed ne suspicionibus agere videamur, et lætæras sensuum ultra verba rimari, quid accrescat cognitio, doceant quæ sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis suæ dixerat, « Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi; » nunc volens probare, quod religiosæ cogitationes et sancta consilia nulla Dei inspiratione concepta de naturali possint prodire sapientia, ponit verba Salomonis, dicens: *Voluitque David pater meus edificare domum nomini Domini Dei Israel: et ait Dominus ad David patrem meum, Quod cogitasti in corde tuo, edificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente pertractans; verumtamen non tu ædificabis domum nomini meo* (III Reg. viii, 17-19). Deinde ut ostendat, quomodo hoc intelligendum sit, infert ipse tractator: « Hæc ergo cogitatio, atque iste tractatus regis David, utrumne bonus et ex Deo, an malus et ab homine fuisse dicendus est? Si enim bona et ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo a quo inspirata est, eidem negatur effectus? si autem mala, et ex homine fuit, cur laudatur a Domino? Restat ergo ut et bona, et ex homine fuisse credatur. In quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus judicare: neque enim aut soli David bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis ne quid boni unquam sapere aut cogitare possumus naturaliter, denegatur » (Cap. 12).

54. Nullo modo hoc testimonio atque argumento probari potest, quod piæ cogitationes ex solo libero arbitrio, et non ex Dei inspiratione nascantur. Non enim ideo voluntas David, quæ utique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi Dominus non ab eo ædificari, sed a filio ipsius voluit. Quærendum ergo est, de quo spiritu processerit affectus istius voluntatis; nempe de illo Dei, in quo dicebat, *Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum stratus mei; si dederò somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitionem, aut requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob* (Psal. cxxxii, 3-5). Quod cum Propheta concupisceret, non ignorabat verum illud perfectumque templum ab illo esse condendum, qui cum esset Filius Dei, factus est etiam filius David; quique cum videret templum a Salomone constructum, dicebat, *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui* (Joan. ii, 19, 21). Ut ergo hoc templum præfiguraretur, quod in Christo et in Ecclesia disponebatur, merito ad instructionem¹ ejus non David eligitur, sed filius David: ut per filium hominis significaretur Filius Dei et hominis; et per templum dissolubile indicaretur tabernaculum incorruptibile; ad cujus condendam imaginem et voluntas David probata est, et opus in eum translatum est, cujus persona magis eidem imagini congruebat. Atque ita et ex Deo erat hoc velle David, et ex Deo erat hoc facere Salomonem.

55. Quod ut exemplis magis clucescat, requiramus ubi fieri Deus noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apostolis præcepit, dicens,

¹ posteriores editiones, *miseræ*.

² verbum, *consecuta*, hic adjicitur ex Ms. Corbelensi et editione Moguntiensi.

³ posteriores editiones, *placere Deo*. Abest, *Deo*, a Ms. Corbelensi et editione Moguntiensi; soletque interdum ab Augustino præteriri, nec est græcæ dictionis Apostoli.

⁴ Corb. et Mog., *quod justum est*.

⁵ hoc loco posteriores editiones adjuvunt, *ante*; sed hæc particula caret Corb. et Mog.

¹ posteriores editiones, *ad extructionem*. Corb. Ms. et editio Mog., *ad instructionem*.

Kuntes ite, et docets omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis (Math. xxviii, 19, 20). Quod cum Apostoli audirent, sine dubio non verba nuda per corporales sonos exterioribus tantum auribus acceperunt, sed virtute viventis Verbi¹ accensa est in cordibus eorum inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentissime vellent Evangelium Christi omnibus gentibus prædicare. Sed cum vetiti sunt loqui verbum in Asia, et cum tentarent² ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab Spiritu Jesu (*Act. xvi, 6 et 7*); numquid non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam istorum optabant ad fidem coram convertere, quos occulto iudicio Deus Evangelium tunc volebat audire? Aut quod Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat, id est, pro his qui necdum Deo crediderunt, numquid non ex Spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse Dei donum? Et tamen quod pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui sæpe postulata non tribuit, quæ postulare donavit.

36. Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua ad hæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, et confidendum est Deo inspirante conceptam. Nam cum nemo sit bonus, nisi solus Deus (*Luc. xviii, 19*); quale erit bonum, quod auctorem non habet bonum? Naturæ quippe humanæ, cuius creator est Deus, etiam post prævaricationem manet substantia, manet forma, manet vita, et sensus, et ratio, cæteraque corporis atque animi bona, quæ etiam malis vitiosisque non desunt: sed non in his habet veri boni perceptionem, quæ mortalem vitam honestare possunt, æternam autem conferre non possunt. Neque enim ignotum est, quantum Græcæ³ scholæ, Romanæ eloquentia et totius mundi inquisitio circa inveniendum summum bonum, acerrimis studiis, excellentissimis ingeniis laborando nihil egerint, nisi ut evanescerent in cogitationibus suis, et obscuraretur cor insipientem eorum (*Rom. i, 21*), qui ad cognoscendam veritatem semelipsis ducibus utebantur. Si ergo quis de ærumnosis vanitatibus et insaniis fallacibus erubescens, tenebras esse et mortem quidquid pro lumine ac vita amplectebatur intelligit, et ab his se conatur abstrahere; non est ab ipso, quamvis non sine ipso sit ista conversio; nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hæc occulta et potens gratia Dei, quæ remotis terrenarum opinionum et operum mortuorum favillis, torrem obruti cordis exagitat, et desiderio veritatis inflammat; non ut invitum hominem subigat, sed ut subjectionis cupidum faciat; nec ut ignorantem trahat, sed ut intelligentem sequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod utique⁴ cum ipso homine Deus condidit, a vanitatibus et cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non a se ipso, sed a Creatore mutatur; ut quidquid in eo in melius reflectitur, nec sine illo sit qui sanat, nec nisi ab illo sit qui medetur; cuius sumus nova creatura novumque figuram, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus (*Ephes. ii, 10*).

CAPUT XIII. — 37. Nunc jam videamus, quo disputantis progrediatur intentio: « Dubitari ergo, » inquit, « non potest, inesse quidem omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta: sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterint pervenire; quia secundum beatum Apostolum, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus (I Cor. iii, 7). Adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, etiam liber ille qui dicitur

Pastoris, apertissime docet, in quo deo angeli unienique nostrum ad hæretur dicuntur, id est bonus ac malus: in hominis vero optione consistere, ut eligat quem sequatur. Et ideoque manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare » (*Cap. 12*). Si dubitari non potest, « inesse omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta: » solus Adam prævaricatus est, et in peccato ejus nemo peccavit (*Rom. v, 12*); in nullis iniquitatibus concepti sumus, et in nullis nos matres nostræ pepererit delictis (*Psal. l, 7*); non fuimus natura filii iræ (*Ephes. ii, 3*), nec fuimus sub potestate tenebrarum (*Coloss. i, 13*); qui manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filii potius nati sumus pacis et lucis. Absit ab animis piorum fallacis doctrinæ insidiosa deceptio. Virtutes cum vitis habitare non possunt. *Quæ enim participatio, inquit Apostolus, justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras (II Cor. vi, 14)?* Virtus namque principaliter Deus est: cui non aliud est habere virtutem, quam esse virtutem. Hujus cum participes sumus, habitat Christus in nobis, qui est Dei virtus et Dei sapientia (*I Cor. i, 24*): habitat fides, spēs, charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteraque virtutes. Cum vero ab hoc bono recedimus, omnia nobis e contrario oriuntur ex nobis. Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid residet nisi insipientia? non reguante justitia, quid dominetur nisi iniquitas?

38. Virtutum itaque semina, quæ beneficio Creatoris inserta sunt, prævaricatione primi parentis eversa sunt; nec haberi queunt, nisi eo restitente qui dederat. Reformabilis enim est natura humana formatori suo, et eorum honorum gratiæ habuit capax est: ut per mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ et justitiæ et misericordiæ, non sapientiæ neque justitiæ neque misericordiæ, sed sapientes et justi et misericordes sumus. Quæ bona, quamvis rationale nostrum vitis occupatum sit, et prævaricationibus nobis Dei templum spiritus immundus invaserit, possunt tamen rursus in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit (*Joan. xii, 31*), et ligans fortem, vasa ejus rapit (*Mar. iii, 27*), fugatoque mundi hujus spiritu, dat Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (*I Cor. ii, 12*). Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus (*Rom. viii, 9*).

39. Puto autem istum veri similitudine decipi, et in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis æstimat reperiri; ideo scilicet, quia multi eorum sint justitiæ, temperantiæ, continentiam, et benevolentiam sectatores: quæ omnia non frustra quidem, neque inutiliter¹ habent, multumque ex eis in hac vita honoris et gloriæ consequuntur; sed quia in iis studiis non Deo, sed diabolo serviunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem: sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritualem, sed animalem; non cœlestem, sed terrenam; non christianam, sed diabolicam; non a Patre luminum, sed a principe tenebrarum: dum et ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subdunt ei² qui primus recessit a Deo.

40. Qui ergo dicit, « sine ullo opere gratiæ naturaliter omni animæ semina inesse virtutum; » quid la-

¹ Ita Corb. et Mog. At posteriores editiones, *jubentes Verbi*.

² Corb. omittit, *cum tentarent*.

³ Mog., *quod Græcæ*. Corb., *quantum Græciæ*. Corb. et Mog., *unicuique*.

¹ Præteriores editiones, *neque utiliter*. Castigantur ad Ms. Corb. et edit. Mog.

² sic Ms. Corb. et editio Mog. At posteriores editiones, *dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur et, etc.*

borat ostendere, nisi de istis seminibus quædam germina præcedentium Dei gratiam pillulare meritorum? Tenique ut videretur aliquid gratiæ tribuisse: « Ad perfectionem, » ait, « incrementum semina hæc pervenire non poterunt, nisi opultatione Dei fuerint excitata: » ut scilicet opultatio Dei sit colubatio atque doctrina, mens autem, quæ virtutum est opulenta seminibus, utatur facultate quam possidet; ad hoc tantum juvanda, ut earum virtutum apprehendat culmina, quarum sibi scit inesse principia. Igitur secundum istum humana anima sic ædificabitur in Dei templum, ut non accipiat fundamentum præter quod aliud nemo potest ponere, quod est Christus Jesus. (1 Cor. iii, 11). Quando autem hoc fundamentum incipitur¹, nisi quando fides in audientis corde generatur? Quæ si naturaliter inerat, non cæptum ibi est aliquid, sed superstructum. Superflue ergo infidelis videbatur, qui fidem habebat antequam crederet. Hoc autem et de aliarum virtutum principiis potest dici, quas gratia augere debeat quia sunt, non donare quia desunt. Sed aliud nos omnia sanctarum Scripturarum eloquia docent. Legimus principium esse sapientiæ timorem Domini (Prov. 1, 7): et legimus donum Dei hanc esse virtutem. *Timor, inquit, Dei super omnia se superposuit: beatus homo cui donatum est habere timorem Dei (Eccli. xxv, 14 et 15)*. Cum ergo timor Dei principium sit sapientiæ; quæ virtus haberi potest sine sapientia, cui ex timore principium est? Beatus apostolus Petrus: *Gratia vobis, inquit, et pax adimpleatur in recognitione Domini nostri Jesu Christi, qui nunc omnia nobis divina virtute sua, quæ ad vitam et pietatem pertinent, donavit (11 Petr. 1, 2-4)*. Numquid ait, Qui virtutum semina, quæ naturaliter habebamus inserta, opultatione sua excitavit in nobis? Sed ait, *Qui nunc omnia nobis, quæ ad vitam et pietatem pertinent donavit*. Quod dicendo, cujus virtutis initium in natura posuit, quod non ab eo collatum sit, qui cuncta donavit? Propter quod et beatus Paulus: *Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis (1 Cor. iv, 7)?*

41. Ergo omnia quæ ad vitam et pietatem pertinent, non per naturam, quæ vitata est, habemus; sed per gratiam, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo æstimare debemus, in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa laudabilia reperitur etiam in ingeniis impiorum: quæ ex natura quidem procedunt, sed quoniam ab eo qui naturam condidit recesserunt, virtutes esse non possunt. Quod enim vero illuminatum est lumine, lumen est, et quod eodem lumine caret, nox est. Quia *sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (1d. iii, 19)*. Ac sic vitium est, quod putatur esse virtus: quandoquidem stultitia est, quod putatur esse sapientia. Quando autem fieri potest, ut qui in naturalium virtutum seminibus, quæ istæ magnificat, gloriatur², ipsas virtutes suas ei doctrinæ subiciant provehendæ, quæ dicit, *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens (Ibid., 18)*; et, *Quia in sapientia Dei non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes (1d. 1, 21)*? Quid illa scientiæ sapientiæque præsumptio magis ineptum esse censeat, magisque ridendum, nisi Spiritus Dei aspernationem subegerit superborum, rationesque illas, quæ ignote veritati canina facundia repugnabant, gratiæ suæ virtute destruxerit; ut semen verbi præsulcata³ cordis terra concipiat, et dignos æternis horreis fructus Dei agri cultura producat?

42. Post illud autem nullius auctoritatis testimonium, quod disputationi suæ de libello Pastoris inseruit, ex quo ostendere voluit, inter boni et mali

angeli⁴ contrarias suasiones, ita omnem hominem naturali judicio et propriæ discretioni esse commissum, ut ei non plus a Deo præsidii, quam a diabolo sit periculi; addidit definitioni suæ regulam, dicens, « Et ideo manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare. » In qua sententia etiam hoc quod ait, « in homine remanere semper liberum arbitrium, » ex aliqua parte non constat: siquidem multa millia infantium in regnum Dei assumptorum, aut a regno Dei extraneorum, sine ullius suæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiant, aut emittant; multique excordes ad omnia prorsus et fatui, per Sacramentum regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipiunt tamen ita hoc dictum, ut ad eos proprie pertineat hæc definitio, qui uti possunt libera voluntate. Itane libera est ista libertas, ut tantum⁵ ex se habeat fastidium, ut negligat gratiam Dei: tantum⁶ ex se habeat delectationis, ut diligit? Itane illum velut infidelitatis glaciale rigorem nullis meridiani caloribus spiritu relaxavit, et torpor mentis obstrictæ de suo algore concaluit; et dicente Domino, *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49)*, nulla ad cor frigidum scintilla pervenit, et cinis mortuus ex semetipso in flammam charitatis exarsit? Nihil tale in istius gratiæ amatoribus⁷ factum est, quale illi experti sunt, qui dicebant, *Nonne cor nostrum erat ardens, cum essemus cum illo in via, et aperiret nobis Scripturas (1d. xxiv, 32)*? Sed nec illud in eisdem actum est, quod de Lydia, civitatis Thyatirorum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic Apostolus prædicabat, sola tunc ostenditur credidisse: *Cujus, inquit, cor aperuit Deus, ut intenderet his quæ a Paulo dicebantur (Act. xvi, 14)*? Et tanta est secundum istum liberi arbitrii incolumitas et facultas, ut charitatem, quæ in omnium arcu virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habeant⁸ voluntate? Quid ergo in anima a suo ædificatore reparatur⁹; aut qua largitate gratiæ fiet orator, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt prodesse donata? Sed Apostolus, qui profitetur, sine charitate non operationes miraculorum, non scientiam, non fidem, non prophetiam, non erogationes divitarum, non ipsam sævissimorum suppliciorum prodesse tolerantiam (1 Cor. xiii, 2 et 3); unde habeatur ipsa charitas non tacet: *Quoniam charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5)*; et, *Pax, inquit, fratribus cum charitate et fide a Deo Patre et Domino Jesu Christo (Ephes. vi, 23)*. Sanctus etiam Joannes apostolus instruat nos, unde hujus boni cæperimus esse participes. *Charissimi, inquit, diligamus nos invicem, quia dilectio ex Deo est. Et ne possemus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic satus⁶ esset affectus; paulo post ait, Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos: et iterum, Nos diligamus Deum, quia prior dilexit nos (1 Joan. iv, 7, etc.)*. Agnoscat ergo humana egestas, hoc quod de quibuslibet bonis recte dicitur, multo rectius sibi dici de eo, sine quo bona cuncta non procedunt: *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis (1 Cor. iv, 7)?*

CAPUT XIV. — 43. Post hæc autem, cum tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum ei fructuosissimum est habere per gratiam; addidit quædam perplexa atque confusa, ad vigorem liberi arbitrii demon-

¹ Addimus, *angeli*, ex Corb. et Mog. Vide supra, n. 57.

² Ita Corb. et Mog. Posteriores autem editiones, ut *quantum*.

³ Posteriores editiones, *damnatoribus*. At Corb. et Mog., in *istis gratiæ amatoribus*: ut hanc sententiam et proxime sequentes, non simpliciter, sed figurate dictas accipiamus per interrogationem.

⁴ Posteriores editiones, *habeat*.

⁵ Ita Corb. et Mog. At posteriores editiones, *parabitur*

⁶ Corb., *satus*.

¹ Corb. et Mog., *semina*.

² Editio Mog., *accipitur*.

³ Sic Ms. Corb. et editio Mog. At posteriores editiones, ut *is qui in naturalium virtutum seminibus exuberare se putat, quas ipse magnificas esse gloriatur*.

⁴ Corb. et Mog., *præsulcati*.

stratum; et de his quæ jam donatis sibi viribus¹ facit, vult illa munire quæ ei naturaliter inesse definit; ut quod est per adiutorium Dei perfectisse, hoc sit ex arbitrii libertate cœpisse. Verum hæc ut tolerabilia transeamus; quia et nos ideo liberum arbitrium dicimus, bonæ voluntatis affectum fideique principium operante gratia concepissemus, ut per hæc quæ illi nullo merito præeunte donata sunt, ea quæ operaturo sunt promissa mereatur; ab illo semper petens posse aliquid boni facere, qui ait, *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5): his itaque prætermissis, id quod de sancti Job passionibus posuit, retractemus. Ait enim: « Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, divinam legimus providisse justitiam. Si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, et absque ulla virtute patientiæ suæ divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas ac tota inimici crudelitate quesitas tentationum moles et exitia pertulisset; quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat vocem, adversus eum justius iterasset? *Nunquid Job gratis colit Deum? Nonne tu vallastis eum, ac domum ejus, et universam substantiam ejus per circuitum? Sed aufer manum tuam*, hoc est, *Sine eum suis mecum viribus decertare; nisi in faciem tuam benedixerit tibi* (Job 1, 9-11)? Sed cum nullam hujuscemodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei, sed illius se victum viribus constititur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantum et illum resistendi noverat habere virtutem: non eum ab illius impugnatione sic protegens, ut nullum virtutis humanæ relinqueret locum; sed hoc tantum procurans, ne violentissimus inimicus animam ejus anentem faciens et impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminis pondere pragraveret » (Cap. 14).

44. Quis hæc prædicari a catholicis inter catholicos crederet, nisi quæ in colloctionibus² domesticis sæpe defensa sunt, etiam scripta legeretur? Itane in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obtutus, et a cunctis Ecclesiæ filiis spiritus scientiæ et pietatis abscessit, ut non erubescant ingerere se judiciis legentium tam inanes fabulas³, tam inhonestam mendacia? Vir gravis⁴, doctor sapiens, verax magister, redde nobis catholicam definitionem, qua inter initia disputationis tuæ aures nostras mentesque cepisti. Pronuntiaveras fidem christiana voce ecclesiasticam⁵, « Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis et initia scientiæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jacobi 1, 17); qui et inspirat quæ bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis: » et hujus sententiæ soliditate omnia hostilium reliquiarum machinamenta confregeras. Cur professione mutata, quod destruxisti edificas; quod tuebaris, impugnas? cur invictissimæ veritatis arce deserta gradatim ad præcipitia Pelagiana decurris? Qui enim definieras, neque sanctorum cogitationum, neque piarum voluntatum neque bonorum actuum ex nobis esse principia; sed inspiratione Dei gratiæque ejus auxilio bona in nobis cuncta generari, et ad profectum perfectionemque perducere: paulo post cœpisti donis gratiæ liberi arbitrii equare conatus; ut principia quæ Deo assignaveras, posse hominem a semetipso habere monstrares, dicendo, « Quia

etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari: » et iterum dicendo, « Etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamen nisi a Domino dirigantur, ad consumptionem virtutum pervenire non possunt. » Et post hæc, ut quosdam præveniri a gratia ostenderes, in quorundam autem præeuntibus meritis causam percipiendæ gratiæ collocares, dixisti, « Quid ex quo pendeat dubitari, id est, utrum quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur nostri Deus; an quia Deus misereatur, consequamur bonæ voluntatis initium. » Quas duas regulas ne in ambiguo relinqueres, utramque exemplis, ut tibi visum est idoneis, munire curasti; unam de Pauli et Matthæi coactitia conversione confirmandam; aliam de Zacchæi et latronis voluntaria fide roborans: quorum desiderium tam violentum dicis fuisse, « ut ad invadendum regnum cœlorum specialia vocationis monita prævenirent. » Deinde progressu disputationis, ut incolumitatem interioris hominis patefacias; ipsum « Adam concepissemus quidem, quam non habebat scientiam mali; sed quam acceperat boni scientiam, non amisisse » confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluisses; in id usque proplapsus es, ut proclamares, « Cavendum nobis esse, ne ita ad Dominum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum est, humanæ adscribamus naturæ. » Et ne hanc naturam illas in prævaricatione Adæ credere-mus amisisse virtutes, definisti tam incolumes esse omnium hominum animas naturaliter, quam fuit primi hominis ante peccatum, dicendo, « Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta. » Consideratis ergo his definitionibus: tuis, non est occultum, quantum ab illius sententiæ sanitate desciveris, in qua quod tribuendum erat gratiæ, fallaciter prædicando, catholicarum tibi aurium judicium conciliare voluisti; quibus de præmissæ professionis¹ fronte securis, facile sequentia irreperent, si prima percussissent.

CAPUT XV. — 45. Sed hactenus ne in totum videris a præfixa regula discrepare, ita virtutum meritiorumque principia a libero arbitrio ad gratiam transtulisti, ut ipsorum² bonorum desideriorum voluntarios motus sine auxilio Dei nec proveli fatereris³ posse, nec perlici: nunc vero remoto longius Deo, et a sustentatione hominis separato, tantam libero arbitrio potentiam tribuis, ut non solum amissionem multiplicium facultatum et totius simul familiæ ac necessitudinum acerbissimum finem constanter æquanimiterque suscipiat; sed ipsius quoque corporis proprii ineffabiles cruciatibus proposito nudæ voluntatis evincat. Et ut dubitari hinc disputante te nequeat, sancti Job constituis exemplum, qui adversum illam insignem diabolicæ sævitæ crudelitatem sine Dei præsidio decertavit: et argumento probare niteris, quod ipse cruentissimus inimicus confessus sit, non Domini, sed Job se virtute superatum, in eo quod sibi in graviore conflictu gratiam Dei obtulisse non dixit: quasi vir ille in damnis atque orbitibus debuerit superna protectione circumlegi, in carnis autem suæ animæque tormentis non egerit adjuvari. Si ergo hac magnitudine animi, quam illata per singulos omnesque artus tot mortium poena non superat, nihil inter⁴ sanctorum palmas memorabilibus, nihil inventur illustrius; eamque asseris, ex humana tantum virtute subsistere: quid erit laudis ac meriti, quod inter studia quietis et pacis nequeat arbitrii obtinere libertas, quam in tanti sine certaminis de suis viribus coronasti?

46. Quæres igitur abs te, videaturne tibi vir iste,

¹ Editio Mog., *virtutibus*.

² Ita Corb. et Mog. Posteriores vero editones, *collectationibus*.

³ In posterioribus editionibus omissum est, *tam inanes fabulas*.

⁴ Editio Mog., *erubescat ingerere iudicio legentium.... mendacia vir gravis, etc.*

⁵ Ita Corb. et Mog. At posteriores editiones, *fidem christianam voce ecclesiastica*.

¹ Corb. et Mog., *promissionis*.

² Ita Corb. et Mog. Posteriores autem editiones, *ad liberum arbitrium a gratia transtulisti, ut ipsæ, etc.*

³ Posteriores editiones, *puteris*.

⁴ Codex Corb., *nihil plus ultra, etc.*

cum illis quæ legimus supplicis probaretur, habuisse in se Spiritum sanctum. Si habuisse dicitur; certum est quia Deus, quem non deseruit, adiuvat. Si autem recessisse ab eo Spiritum sanctum dixeris; propheticus te ejusdem sermo convincit, dicens: *Scio enim quoa Redemptor meus vivat, et in novissimo die de terra sur-recturus sim; et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspiciuntur sunt, et non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo (Job xix, 25-27).* Quod si de incarnatione Domini nostri Jesu Christi, ac resurrectione ejus qui est primitivæ dormientium, et de spe redemptionis quæ in ipso reposita est omnibus sanctis, recte intelligitur prophetatum; manifeste apparet, non discussisse a templo suo gratiam Dei; et fecisse jam tunc Dominum in hoc sancto suo, quod postea in Apostolis et martyribus suis spondebat esse faciendum, dicens: *Cum autem tradent ros, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquamini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x, 19, 20).* Quid? cum idem sanctus inceptis consolatoribus responderet, nonne in Dei fidebat auxilium, dicens, *Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Dominum, et exaudiet eum?* Aut nesciebat ex illo se habere quod habebat, de quo ait, *Apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam: et de quo dicit, In cujus manu anima omnis viventis, et spiritus universæ carnis hominis (Job xii, 4, 15, 10): et iterum, Exspecto, inquit, donec veniat immutatio mea: vocabis, et ego respondebo tibi; operi manuum tuarum porriges dexteram: tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis: signasti quasi in sacco delicia mea, sed curasti iniquitatem meam (Id. xiv, 14-17)?* Non ergo deseruerat Dominus, quem curabat; neque opem suam abstulerat ab eo, cui purificatoria remedia, quibus clarius mitesceret, admovebat.

47. Ad hæc passionum tolerantiam, in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat præparatus a Domino, qui dicebat, *Nam etsi ambularem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es (Psal. xlii, 4): et illud, Salus justorum a Domino, et protector eorum est in tempore tribulationis (Psal. xxxvi, 39).* Ad hæc tolerantiam etiam ille erat præparatus a Domino, qui et credere in Christum, et pro Christo pati referebat ad Christum, dicens, *Justificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum; per quem et accessum habemus in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus; scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 4-5): et iterum, Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis: sed in his omnibus superamus, per eum qui dilexit nos (Id. viii, 35-37).* Illius tolerantia fortitudo unde descenderit, beatus Petrus, et in illo omnis Ecclesia, Veritatis ipsius voce discebat, dicentis, *Ecce satanas postulavit ut cerneret vos velut triticum: ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua (Luc. xxii, 31).* Quisquis igitur in tribulationibus non deficit, ab illo se non dubitet adjuvari, ad quem quotidie corda universorum fidelium clamant: *Ne inferas nos in tentationem, sed libera nos a malo (Matth. vi, 13).* Quoniam custodit Dominus animas servorum suorum, de manu peccatorum liberabit eos (Psal. cxvi, 10).

48. Quod autem dicitur, Gratiam Dei ab Job ex eo

intelligendam non penitus recessisse, quod tentatori ejus tantam Deus tentandi dederit potestatem, quantum et illum resistendi noverat habere virtutem: nonne rectius veraciusque loquereris, si ubi dixisti, «quantam et illum resistendi noverat habere virtutem;» diceres potius, Quantum et illi resistendi noverat se dedisse virtutem? Unius enim verbi correctio, totam istam gloriam, quam humanis viribus assignare voluisti, sobrietate aliqua temperasset¹, ut illa mirabilis in tanta afflictione patientia, et Dei adjutorio et libero hominis adscriberetur arbitrio. Sed veritus es naturæ humanæ minuire laudem, si ei profiteris a Deo datam esse virtutem; ideo confictus illius atque victoriae non vis credi cooperatorem Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem: ut cui persuadere poteris, per naturalem liberi arbitrii facultatem tam arduum certamen victum, dubitare non audeat in levioribus causis multo liberiores esse bonæ voluntatis effectus; atque ita in illius damnate sententiæ foveam cadat², qua dicitur, Ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam; tanquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata. Quod quia catholici pontifices dignum anathemate censuerunt, utendum nobis est eo, quo usi sunt testimonio, dicentes (Carthag. concil. can. 6, supra, col. 1729): «De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficilius potestis facere; sed ait, Sine me nihil potestis facere» (Joan. xv, 5).

CAPUT XVI. — 49. Illis autem definitionibus tuis, quas credidisti idonea auctoritate munitas, tanquam de consensu legentium securus adjungis, Solere interdum Deum ad fidem nostram probandam plus offerre quam sufficit, ut quam firma sit credentium fides, possit agnosci. Et hoc exemplo illius Centurionis ostendis, qui cum pueri sui posceret curationem, Dominusque eo ad domum ejus iturum esse promitteret, responderit, *Non sum dignus ut intres sub tectum meum; sed dic tantum verbo, et sanabitur puer meus.* In quo eum Dominus tali admiratione laudaverit, ut pronuntiaret, non se invenisse tantam fidem in Israel (Matth. viii, 5-10). Et exigua conclusione penitentium Pelagianum dogma confirmas, dicendo: «Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Christus, quod ipse donaverat, prætulisset» (Cap. 14). Falso ergo scriptum est, *Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det (Sap. viii, 21):* falso prædicavit Apostolus, cum de eadem virtute loqueretur, dicens, *Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium habet donum a Deo; alius sic, alius vero sic (I Cor. vii, 7):* falso docuit et ille qui dixit, *Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei.* Nec secundum veritatem dictum est, *Omne datum optimum, et omne donum perfectum deservitum est, descendens a Patre luminum (Jacobi i, 5, 17):* et, *Nemo potest accipere quidquam, nisi ei datum fuerit de caelo (Joan. iii, 27).* An dicendum est, omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas; sed in illis hominem, quas de proprio habuerit, esse laudabilem, et ibi esse merita, ubi Dei dona non fuerint? Igitur secundum regulam tuam, quibus donatum est, ut non solum crederent in Christum, sed etiam ut paterentur pro ipso, et laudem et meritum perdiderunt; nec habent veram gloriam, qui non in se, sed in Domino gloriantur. Sed rectius audimus prophetam dicentem, *Maledictus homo qui spem habet in homine, et firmat carnem brachii sui, et a Domino discedit cor ejus (Jerem. xvii, 5):* et illum qui ait, *Diligam te,*

¹ Corb. et Mog., in ejus enim verbi correctione ..... temperasset.

² Mogunt., in illius damnatam sententiam cadat.

³ posteriores editiones, infirma. Castigantur ex Corb. et Mog.

¹ Corb. et Mog., pa: cens.

² hæc editio Mog. addit, per fidem.

Domine virtus mea (Psal. xvii, 2); et, In Domino laudabitur anima mea (Psal. xxxiii, 5); et, Fortitudo mea et laudatio mea Dominus (Psal. cxvii, 14). Ut manifestissime noverimus, nec laudem eos ullam habere, nec meritum, in quibus non inveniuntur, quæ nisi Dominus dederit non habentur.

50. Sic autem putasti de testimonio laudatæ fidei præjudicium donis gratiæ posse generari, quasi fides, ubi ostenderetur laudata, non doceretur esse donata. Laudat Apostolus Romanorum fidem, et pro hoc bonorum agit gratias Deo, dicens: *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo (Rom. 1, 8).* Ad Corinthios quoque simili scribit affectu, dicens: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu; quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia (1 Cor. 1, 4, 5).* Numquid agendo gratias Deo, creditibus sustulit laudem? aut laudando credentes, meritis negavit auctorem? De Ephesiorum etiam fide quid sentiat, audiamus: *Propterea, inquit, et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Dominus nostri Jesu Christi Pater gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ et revelationis, in agnitione ejus illuminatos oculos cordis vestri (Ephes. 1, 15-18).* Habebant ergo isti fidem, habebant et opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito: sed pro his virtutibus Apostolus gratias Deo agere non cessat, sciens a Patre luminum hæc dona venisse; a quo se etiam petere protestatur, ut quibus dedit fidem, quæ per dilectionem operatur, det Spiritum sapientiæ et intellectus: et inde se Ephesi noverint accepisse quod habent, a quo discunt sperare quod non habent. Pro Philippensibus quoque similes Deo gratias agit, et meritum eorum laudemque non supprimit, dicens: *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens super communicatione vestra in Evangelio, a prima die usque nunc; confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi (Philipp. 1, 3-6).* Cujus hic humanæ laudis ac meriti nunc in Deo causa suspensa est? quid virtutis aut pietatis exceptum est, quod non ex gratiæ fonte profluxerit, ubi ab initio usque ad finem et inchoatio et perfectio boni operis Domino deputatur? Cui canitur de sanctis suis, *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die¹, et in tua justitia exaltabuntur; quoniam gloria virtutis eorum tu es (Psal. lxxxviii, 16-18).*

CAPUT XVII. — 51. Considerandum sane est, in hac sententia tua quantum adjuves eos qui dicunt, « Gratiam Dei secundum merita nostra dari: » quos tamen, et catholicæ fidei defendaris umbraculo, profanæ opinionis esse profiteris, dicens: « Nemo autem æstimet hæc a nobis ob hoc fuisse prolata, ut nitamur astruere, summam salutis in nostræ fidei ditione consistere, secundum quorundam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundum meritum uniuscujusque definiunt. » Sed miror valde, quomodo non vides, aut ab aliis æstimas non videri, quod te ipsum tuo ore condemnas. Dicendo enim quod « Centurio, cujus fides Domini voce laudata est, nullius laudis esset ac meriti, si id in eo Deus, quod ipse donaverat, prætulisset: » definisti Centurionem illum non donatam fidem habuisse, sed propriam, ac perinde nihil ejus principis collatum fuisse per gratiam; in eadem autem fide causam fuisse et laudis et meriti, quorum neminem haberet, si id, cui et laus debetur et meritum, Dominus contulisset. Frustra ergo, ut invidiam damnati

erroris evadas, summam salutis negas in fide nostræ ditione consistere: cum omni modo salus nisi ex fide esse non possit. Justus enim ex fide vivit (Rom. 1, 17). Quoniam Veritas dicit, *Amen, amen dico vobis, quoniam qui audit verbum meum et credit in eum qui misit, habet vitam æternam, et in judicium non veniet, sed transibit de morte in vitam (Joan. v, 24)*: et iterum, *Hæc est autem voluntas Patris mei, ut omnis qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam æternam; et ego resuscitem eum in novissimo die (Id. vi, 40)*: et iterum, *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Id. xvii, 3).* Cum itaque huic fidei, quam ideo meritis et laudibus honorasti, quia majoris eam inter liberi arbitrii bona, quam inter Dei dona numerari, æternam beatamque vitam constat esse præparatam: quomodo hoc vulnus declinabis, quo te ipse configis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam dispensari secundum merita humana definiunt; et asserendo quod nec laudem constat habere nec meritum eos, qui ex dono gratiæ sint fideles? Quoquoversum ergo te conferas, a temetipso et vinceris, et vinciris. Si enim gratiam merita non præcedunt, et fides non potest esse sine meritis; fides gratiam non præcedit, et omni modo ex gratia habetur¹, quidquid illud est ex quo meritum nascitur, quod ante gratiam non habetur.

CAPUT XVIII. — 52. Ut igitur definitionum tuarum absurditas non sibi repugnare videatur, inconvenientia miscere conaris, et unitatem membrorum corporis Christi in duobus generibus fidelium nova presumptione constituis: in uno scilicet, ad quod pertineat illud, quod in principio dixisti: « Non solum actuum, sed etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui et incipit quæ bona sunt, et excutitur et consummat in nobis; » in alio autem, cui congruat regula ista, qua dicis: « Centurionem nec laudem ullam habiturum fuisse, nec meritum, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, prætulisset. » Et licet totum disputationis tuæ textum ad has duas formulas, quæ nullo modo conformes possunt esse, produxeris; nunc tamen distinctius atque expressius quid volueris firmare pronuntias, dicens: « Per hæc igitur exempla, quæ de evangelicis protulimus monumentis, evidentissime poterimus advertere, diversis atque innumeris modis et inscrutabilibus viis Deum salutem humani generis procurare: et quorundam quidem volentium ac sitientium cursum ad majorem incitare flagrantiam; quosdam vero etiam nolentes invitosque compellere: et nunc quidem, ut impleantur ea, quæ utiliter a nobis desiderata conspexerit, adjuvare; nunc vero etiam ipsius sancti desiderii inspirare principia, et vel initium boni operis, vel perseverantiam donare. Inde est quod orantes, non solum protectorem ac salvatorem, sed etiam adjutorem ac susceptorem Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, et ignorantes nos atque invitos atrahit ad salutem, protector atque salvator est: in eo autem quod annitentibus nobis opem ferre, refugientesque suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur. »

53. Hac ergo discretionem præscripta erit, ut definis, in una Ecclesia ista diversitas, ut Dominus noster Jesus Christus, de quo dictum est, *Et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. 1, 21)*; et de quo dictum est, *Nec enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri (Act. iv, 12)*; non omnium Christianorum, sed quorundam salvator, quorundam vero susceptor sit: ut hi tantum salvati, quos ad suscipiendam gratiam Deus aversos² reluctantesque compulerit; hi autem suscepti sint, qui vocationem spontanei cursus fervore prævenierint:

¹ Sic Ms. Corb. et editio Mog. At posteriores editiones, *cujus honora laudis ac meriti non hic causa suscipienda est.*

² Corb. et Mog. omittunt, *tota die.*

¹ Corb. et Mog., *pro gratia habetur.*

² Corb. et Mog., *adversos.*

et illis quidem conferatur gratuitum donum, istis vero debitum primum rependatur: illi nullius sint laudis ac meriti, qui nihil boni habeant nisi quod acceperint; isti autem et gloria abundant, et remuneratione ditescant, qui propria facultate devoti, quod non acceperant obtulerunt. Atque ita Jesus Christus alios liberatos¹ invenierit, alios liberavit: et non ad omnes pertinere quod ait: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Joan. xv, 16); si sunt a quibus, cum eos non elegerit, electus est: non ad omnes pertinet: *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo* (Id. vi, 66); si sunt qui non dante Patre ad Filium venire potuerunt: non ad omnes pertineat, quod ait evangelista, *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Id. i, 9); si sunt qui aut ita in hunc mundum venerunt, ut non essent tenebræ; aut ita lux esse cœperunt, ut illuminatione veri luminis non egeant: nec de omnibus adoptatis accipiendum sit, quod ait Apostolus, *Qui erunt nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ* (Coloss. i, 13); siquidem ipsi rumpant vincula sua, et iugo veteris captivitatis excusso, a dominatione diaboli in regnum Dei libera alacritate transcurrant. Hæc si possunt intra unam Ecclesiam prædicari, ut neutra opinio alteri cedat, sed vicem sibi utraque succumbat; potest fieri ut recipiamus quod Pelagiani tenent, et Pelagiani recipiant quod tenemus. Sed hoc modo non tam illi catholici, quam nos erimus (quod absit) Pelagiani. Contrariorum enim permixtio meliorum defectio est: quia cum virtus vitium recipit, non a vitio, sed a virtute disceditur.

54. Nullo igitur modo christiana corda suscipiunt, quod persuadere conatus es, eos qui gratia Dei sunt quod sunt, nec laudem ullam habere, nec meritum, et ab eo, qui venit salvare quod perierat, partem Christianorum salvatam, partem vero esse susceptam: quoniam discipuli evangelicæ apostolicæque doctrinæ, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, insaniam istam superbæ elationis horrescunt. In toto quippe Ecclesiæ corpore, atque in singulis membris, quod mortuum erat, vivificatum est; quod captivum erat, redemptum est; quod cæcaturum erat, illuminatum est; quod perierat, quesitum est; quod errabat, inventum est. Nec secundum novam istam partitionem aliorum salvator, aliorum susceptor: sed omnium usquequaque fidelium et salvator et susceptor est Christus. Nec merito ac laude privantur, qui unde æterna bona mercantur accipiunt: tantoque beatiore sunt, quanto pauciora habuerint quæ ipsorum sunt, et quanto plura quæ Dei sunt. Non enim conturbat nos superbientium inepta querimonia, qua liberum arbitrium causantur auferri, si et principia, et profectus, et perseverantia in bonis usque in finem, Dei dona esse dicantur: quoniam opitulaciones divinæ gratiæ, stabilimenta sunt voluntatis humanæ. Volentes oramus: et tamen misit Deus Spiritum in corda nostra clamantem, Abba, Pater (Galat. iv, 6). Volentes loquimur: et tamen si pium est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed Spiritus Patris nostri qui loquitur in nobis (Matth. x, 20). Volentes operamur salutem nostram: et tamen id ipsum velle atque operari Deus est qui operatur in nobis (Philipp. ii, 13). Volentes diligimus Deum, et proximum: et tamen charitas ex Deo est (I Joan. iv, 7), diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5). Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum, hoc de pudicitia conjugali, hoc de continentia virginali omnibusque virtutibus sine exceptione profitemur; quod nisi donatæ essent nobis, non invenirentur in nobis. Et quod liberum arbitrium, naturaliter homini inditum, maneat in natura, sed qualitate et conditione mutata per mediatorem Dei et homi-

num, hominem Jesum Christum, qui ipsam voluntatem ab eo quod perverse volebat, avertit, et in id quod ei bonum esset velle, convertit: ut delectatione affecta, fide mundata, spe erecta, charitate accensæ, liberalem susciperet servitutem, et servilem abjiceret libertatem¹.

CAPUT XIX. — 55. Ex his igitur definitionibus, quas hactenus quædam prætermittendo discussimus, non obscurum atque ambiguum est, quid de gratia Dei sentiant², qui sincerissimis ejus defensoribus obloquantur; et pacem victricis Ecclesiæ, resumptis de damnatorum schola quæstionibus, inquietant; quas si, ut audivimus, retexamus, fiet sermonis nostri immoderata prolixitas: cum de his quæ de ipsorum stilo innoverunt³, facile pius lector intelligat, ad quæ præcipua perveniatur his callibus, et in istam luteulentorum rivorum cœnosam uliginem cujus voraginis humor exsudat. Necessarium sane æstimo, ante conclusionem voluminis, ea quæ ostendimus non congruere catholicæ veritati, breviter conjunctimque digerere: ut quæ interjectis responsionibus nostris possint recordationem legentis effugere, fidelius simul decursa recolantur.

Prima ergo definitione dictum est: « Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui nobis et initia sanctæ voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jacobi i, 17): qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis. » Quod et nos valde amplectimur catholicæque esse profitemur.

Secunda definitione dictum est: « Adest igitur inseparabiliter nobis divina protectio; tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam præcedat jugiter providentia: quam expertus Propheta confitetur, dicens, *Deus meus, misericordia ejus prævenit me* (Psal. lxxviii, 11). Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam, atque confortat, et incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, vel nostro conatu viderit emeruisse. » Jam hic a præmissa definitione disceditur, et quod totum gratiæ datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

Tertia definitione dictum est: « Nisi quod in his omnibus, et gratia Dei, et libertas declaratur arbitrii, qua etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitum possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari. Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur. » Quasi medicus noster non etiam hoc donet morbidis, ut et veram desiderent sanitatem.

Quarta definitione dictum est: « Ut autem evidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum per venire non possunt, Apostolus testis est, dicens, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*⁴ » (Rom. vii, 18). Quasi Apostolus ex naturali affectu, et non ex gratiæ dono bonam habeat voluntatem, qui proficitur ex Deo sibi esse sufficientiam etiam cogitandi (II Cor. iii, 5).

Quinta definitione dictum est: « Et ita sunt hæc quodam modo indiscrete permixta atque confusa, ut

¹ Ita Corb. et Mog. At posteriores editiones, *omitteret libertatem*.

² Corb. et Mog., *quod de gratia dissentiant*.

³ Posteriores editiones, *quæ ipsorum scholæ innoverunt*. At Corb. et Mog., *quæ de ipsorum stilo innoverunt*.

⁴ Corb. et Mog., *non possum*.

¹ Ita Corb. et Mog. At posteriores editiones, *liberos*.

quid ex quo pendeat, inter multos magna questione volvatur: id est, utrum quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur nostri Deus; an quia Deus miseretur, consequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibi que contrariis sunt erroribus involuti. Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ principium voluntatis; quid fuit in persecutore Paulo, quid in publicano Matthæo: quorum unus cruori ac suppliciis innocentum, alius violentiis ac rapinis publicis incubans, attrahitur ad salutem? Sin vero gratia Dei semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus: quid de Zacchæi fide, quid de illius in cruce latronis pietate dicemus: qui desiderio suo vim quamdam regnis cælestibus inferentes, specialia vocationis monita prævenerunt? In errore esse dicitur, et is qui ex gratia nasci bonam voluntatem, et is qui dicit gratiam ex bona voluntate pendere: et tamen utraque sententia suscipienda decernitur, dum minus in Paulo et Matthæo, alterius in Zacchæo et latrone forma præfigitur.

Sexta definitione dictum est: *Hæc ergo duo, id est, gratia vel liberum arbitrium, sibi quidem invicem videntur adversa, sed utraque concordant, et utraque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus; ne unum horum homini subtrahentes, ecclesiasticæ fidei regulam excessisse videamur.* Quasi ita utrumque recipiendum sit, ut in aliis hominibus voluntas gratiam, in aliis gratia præveniat voluntatem; et non ita ut in omnibus voluntas gratiam subsequatur. Quoniam secundum ipsos, si aufertur liberum arbitrium cum gratia prævenitur, aufertur gratia cum libero arbitrio prævenitur.

Septima definitione dictum est: *Conceptit ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.* Cum utrumque sit falsum: quia et a quanto malo Adam cavere deberet, Deo mouente prædicit; et in quanto bono esset constitutus, dum diabolo credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, malum esse: ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse.

Octava definitione dictum est: *Unde cavendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum est, humanæ adscribamus naturæ.* Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in cæcitate, non sit in vulnere: aut non gratis justificati sint, quorum inde sunt merita, unde iustitia.

Nona definitione dictum est: *Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta: sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire.* Quasi de spiritualibus bonis nihil Adam prævaricando perdidit; et virtus non ut habeatur danda, sed ut facilius perfectionem apprehendat, hortanda sit.

Decima definitione dictum est: *Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, divinam legimus providisse justitiam. Si cum contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus; et absque ulla virtute patientiæ suæ, divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæsitæ tentationum moles, et exita pertulisset; quomodo non illam calamitosam diabolus, quam prius emiserat, vocem adversus eum justus iterasset: « Numquid Job gratis colit Deum? Nonne tu vastasti eum et universam substantiam ejus per circuitum? Sed aufer manum tuam; » id est, Sine eum suis necum viribus decertare; « nisi in faciem tuam benedixerit tibi » (Job 1, 9-11)? Sed cum nullam hujuscemodi querimoniam calamitosus hostis post conflictum audeat iterare; non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit,*

quæ tantam tentatori tentandi tribuit potestatem, quantum et illum resistendi noverat habere virtutem. Si Deus scivit tantummodo quid Job posset, non etiam donavit ut posset; testis patientiæ ejus, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessarium gratiæ adiutorium, si humanis solis viribus tanta illa est parva victoria?

Undecima definitione dictum est de Centurionis fide: *Miratur eum Dominus atque collaudat, cunctisque illis, qui ex Israelis populo crediderant, præsertim dicens: « Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel » (Matth. viii, 10). Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, prætulisset.* Impius sensus, qui putat beatiorum esse hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui universa contulerit.

Duodecima definitione dictum est: *Inde est, quod orantes, non solum protectorem, sed etiam susceptorem Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, et ignorantes nos atque invitos attrahit ad salutem, protector atque salvator est: in eo autem quod unientibus nobis opem ferre, refugientesque suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur.* Huic sententiæ is potest præbere consensum, qui se a Christo non vult esse salvatum.

CAPUT XX. — 56. His itaque definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus prædicatur: Quod Adam peccante, anima ejus læsa non fuerit, sanumque in eo manserit unde peccavit: si quidem scientiam boni, quam acceperat, non amisit; nec potuerint posteri ejus id perdere, cujus damnum nec ille pertulerit. Inesse autem omni animæ naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta, ut possit qui voluerit, judicio naturali Dei gratiam prævenire, et adiutorium ejus, quo facilius ad perfectionem perveniat, promereri: quia nullus sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non propriis adornatur. Cavendum quoque esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referantur, quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura: cum tanta sit virium ejus integritas, ut contra ipsum diabolum sævitiamque ejus usque ad extrema supplicia sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem possibilitatem in omnibus esse hominibus naturalem, sed non omnes ingeneratis sibi uti velle virtutibus. Tantam autem circa universos homines bonitatem esse Creatoris, ut alii ab eo, quia sponte veniant, suscipiantur laudati; alii quia resistunt, attrahantur inviti: atque ideo volentium susceptorem, nolentium vero salvatorem sit. Et cum pars Ecclesiæ ex gratia, pars autem ex libero justificetur arbitrio; gloriosiores sint, quos natura provexerit, quam quos gratia liberavit: quia ad omne opus bonum tam libera sit voluntas in Adæ posteris, quam in Adami fuerit ante peccatum.

CAPUT XXI. — 57. En cujus dogmatis sunt magistri, qui ut catholicorum mentium castitatem gratiæ defensoribus calumniando corrumpant, præcipuum in nostro tempore in doctrina ecclesiastica virum rabido ore discernunt¹, creduntque se omnia auctoritatum munimina posse convellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrem crebra Pelagiani arietis illusione pulsaverint. Firmum quidem fundamentum Dei stat (II Tim. ii, 19): sed congruenter isti non desunt patribus suis. Dignum quippe est, ut quorum sequuntur sententiam, imitentur insaniam. Nec enim possunt alia dicere, quam quæ damnatorum querelis, et procacissimi Juliani sunt vulgata conviciis. Paria sunt unius seminis germina, et quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum istis nova acie dimicandum est; nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt iucunda certamina: tunc istorum machinæ fractæ sunt, tunc in superbiæ suæ sociis ac principibus corruerunt, quando beatæ memoriæ innocenti nescius erroris capita apostolico mucrone percussit: quando Pelagium ad proferendam in se

¹ Hic, bonis, restituumus, ex Corb. et Mog.

¹ Corb. et Mog., *concernunt.*

suosque sententiam, Paëstinatorum episcoporum synodus coarctavit : quando Africanorum conciliorum decretis beatę recordationis papa Zosimus sententię suę robur annexit, et ad impiorum truncationem gladio Petri dexteris omnium armavit antistitem : quando sanctę memorię papa Bonifacius piissimorum imperatorum catholica devotione gaudebat, et contra inimicos gratię Dei non solum apostolicis, sed etiam regiis utebatur edictis ; et quando idem, cum esset doctissimus, adversum libros tamen Pelagianorum beati Augustini episcopi responsa posebat.

58. Unde et venerabilis memorię pontifex Cęlestinus, cui ad catholicę Ecclesię pręsidium multa Dominus gratię suę dona largitus est, sciens damnatis non examen iudicii, sed solum pœnitentię remedium ¹ esse pręstandum, Cęlestium, quasi non discusso negotio audientiam postulantem, totius Italię finibus jussit extrudi : adeo et præcessorum suorum statuta, et decreta synodalia inviolabiliter servanda censebat, ut quod semel meruerat abscondi, nequaquam admitteret retractari. Nec vero seguiore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratię solum suę originis occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani, et ordinato Scotis episcopo (a), dum Romanam insulam studet servare catholicam, fecit etiam barbaram christianam. Per hunc virum etiam orientales Ecclesię gemina peste purgatę sunt, quando Cyrillo Alexandrinę urbis antistiti, gloriosissimo fidei catholicę defensori, ad exciscandam Nestorianam impietatem, apostolico auxiliatus est gladio : quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum prosternerentur. Per hunc virum intra Gallias istis ipsis, qui sanctę memorię Augustini scripta reprehendunt, maleloquentię est adempta libertas, quando consulentiũ actione suscepta, et librorum, qui errantibus displicebant, pietate laudata, quid oporteret de eorum auctoritate sentiri, sancto manifestavit eloquio ; eviderent pronuntians, quantum sibi pręsumptionis istius novitas displiceret, qua auderent quidam adversum antiquos magistros insolenter insurgere, et indisciplina calumnia prædicationi veritatis obstrepere : *Augustinum, inquit, sanctę recordationis virum, pro vita sua, atque pro meritis, in nostra semper communione habuimus ; nec unquam hunc sinistra suspitionis saltem rumor aspersit, quem tantę scientię olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in communione senserunt ; utpote qui ubique cunctis et amoris fuerit, et honori (Epist. Cęlestini papę, n. 3, supra, col. 1756, cap. 2).*

59. Contra istam clarissimę laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem, audeat quisquam malignę interpretationis murmur emittere, et perspicuę sincerissimęque sententię nubem obliquę ambiguitatis obtendere ? ut scilicet, quia in epistola Papę librorum, pro quibus actum est, non expressus est titulus, hinc eos appareat non probatos, et istam in sanctum Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam. Maneat plane, maneat ista conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, si in eadem causa ejusdem viri dissentit antiquitas ; et aut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his, quę contra Pelagianos condidit, dissonans invenitur. Ut itaque omittamus ea volumina, in quibus ab exordio episcopatus sui multo prius quam impugnatores gratię exsurgerent, pro gratia disputavit : legantur tres ad Marcellinum ipsius libri (b). Ad sanctum Paulinum Nolanum episcopum epistola (c) retractetur. Ad beatissimum quoque apostolicę Sedis tunc presbyterum Sixtum, nunc vero

¹ Idem libri, *sententię remedium* ; et in sequente versu, *non discuti negotii*.

(a) scilicet i. alladio.

(b) De Peccatorum meritis et remissione.

(c) Epist. 186.

Pontificem, emissę paginę recurrantur (a). Ad sanctum Pipianum (b), ad Valerium comitem (c), ad servos Christi Timasium et Jacobum (d), distinctim edita volumina revolvantur. Sex libri priores contra Julianum : unus ad sanctum Aurelium Carthaginis episcopum de Gestis Paëstinis (e) : alius ad Paulum et Eutropium sacerdotes, contra Pelagii et Cęlestii quęstiones (f) : et ad beatę memorię papam Bonifacium quatuor volumina reenseantur (g). Et si in his omnibus operibus multisque aliis quę enumerare longum est, idem doctrinę spiritus, eadem predicationis forma præcessit ; agnoscat calumniatores, superfluo se objicere, quod his libris non speciale neque discretum testimonium sit peribitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enim Sedes, quod a præcognitis sibi non discrepat, cum præcognitis probat ; et quod iudicio jungit, laude non dividit. Qui ergo hos proxime editos libros refutant, anterioribus acquiescant, et iis quę pro gratia Christiana prius sunt conscripta consentiant. Sed non faciunt : sciunt enim omnia Pelagianis esse contraria ¹, et nihil sibi posse competere ad consequentium resolutionem, si confiteantur in præcedentibus consistere veritatem.

60. Igitur hujusmodi hominum pravitate, non tam disputationum studio, quam auctoritatum privilegio resistendum est ; ut de prostrati dudum dogmatis corpore nullum membrum sinatur assurgere. Quia notum est, ita falsitatis istius haberi versutias, ut si ei liceat prætentæ ² correctionis imagine aliquod sibi faventium radicis suę germen excipere, totam se possit in exigua sui parte reparare. Ubi enim non aliud habet summa quam portio, non est devotionis delisse prope totum, sed fraudis retinuisse vel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur insidiis, confidimus Domini protectione præstandum ; ut quod operatus est in Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Cęlestino, operetur et in Sixto (h) ; et in custodia domnicę gregis hæc sit pars glorię huic servata pastori, ut sicut illi lupus abgere manifestos, ita hic depellat occultos : illo auribus suis doctissimi senis insonante sermone, quo collaborantem secum hortatus est, dicens, *Sunt enim quidam, qui iustissime damnatas impietates adhuc liberius defendendas putant ; et sunt qui occultius penetrant domos, et quod in aperto clamare jam metuumt, in secreto seminare non quiescunt. Sunt autem qui omnino siterunt, magno timore compressi, sed adhuc corde retinentes quod ore jam proferre non audent ; qui tamen esse fratribus possunt ex priore ipsius dogmatis defensione notissimi. Proinde alii severius coercendi, alii vigilantius vestigandi ; alii traciandi quidem lenius, sed non segnius sunt docendi, ut si non timentur ³ ne perdant, non tamen negligantur ne pereant.*

CAPUT XXII. — 61. Sufficenter, ut arbitror, demonstratum est, reprehensores sancti Augustini et vana objicere, et recta impugnare, et prava defendere, peremptorumque armis intestinum bellum moventes, dictis divinis atque humanis constitutionibus rebellare. Quorum tamen, dum adhuc non sunt a fraterna societate divisi, toleranda magis est intentio, quam desperanda correctio : ut donec Dominus per

¹ Posteriores editiones, *Pelagiana sibi esse contraria*. Emendantur ex Corb. et Mog.

² Ita Corb. et Mog. At posteriores editiones, *ita se falsitatis istius habere versutias, ut si eis liceat prætentę, etc.*

³ Posteriores editiones, *non timent ; vel, non timeant*. Castigantur ad Corb. Mog. et ad epistolam 191 Augustini.

(a) Epist. 194.

(b) De Gratia Christi et de Peccato Originali.

(c) De Nuptiis et Concupiscentia.

(d) De Natura et Gratia.

(e) De Gestis Pelagii.

(f) De Perfectione justitię hominis.

(g) Contra Duas Epistolas Pelagianorum.

(h) Sixtus Cęlestino successit anno Christi 431, die vigesimo sexto aprilis.

Ecclesie principes et legitimos judiciorum suorum ministros, hæc quæ per paucorum superbiam et quorundam imperitiam sunt turbata, componat; nobis Deo adjuvante sit studium, quietam modestaque patientia odiis dilectionem reddere, et inceptorum vitare conflictus, veritatem non deserere, nec cum falsitate certare, semperque a Deo petere, ut in omnibus cogitationibus, in omnibus voluntatibus, in omnibus sermonibus atque actionibus nostris, ipse teneat primatum, qui dixit se esse principium. Quoniam ex

ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen ¹.

¹ In vetere Corbeiensis exemplari subjicitur: *Explicit liber sancti Prosperi contra librum abbatis quondam Cassiani, qui prænotatur, De protectione Dei: sive adversus dogma Pelagii et Celestii, nefandi dogmatis repertoires ac defensores, et inimicos gratiæ Dei et Domini nostri Jesu Christi, et in defensionem sanctorum Romanorum episcoporum, et sancti episcopi Augustini, asserens veritatem de libris ejus contra supra dictos hæreticos. Deo gratias.*

PROSPERI AQUITANI

PRO AUGUSTINO

RESPONSIONES AD CAPITULA

- CALUMNIANTIIUM GALLORUM.

Liber unus.

PREFATIO. Doctrinam, quam sanctæ memoriæ Augustinus episcopus contra Pelagianos, inimicos gratiæ Christi et liberi arbitrii decomptores ¹, per multos annos apostolice asseruit, litterisque mandavit, quibusdam visum est, aut non intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere: et hoc quasi compendium cognitionis his qui judicio eorum ducebantur, afferre; ut quæ in libris prædicti viri damnabilia se reperisse jactabant, brevium capitulorum indiculis publicarent: talique commento et detestationem ejus, quem impeterent, obtinerent; et ab his quæ infamassent, curam exterriti lectoris averterent. Ne ergo hanc persuasionem temere quis recipiat, et talem putet sensum scriptis catholici inesse Doctoris, qualem eum, qui frustra calumniatur, ostentant; singulis capitulis, quæ damnationis titulo ² prænotarunt, brevi et absoluta professione respondeo, in nullo recedens a tramite earum definitionum, quæ in sancti viri disputationibus continentur: ut facile vel tenuis diligentia advertat inspector, quam injustis opprobriis catholici Prædicatoris memoria carpatur; et in quod peccatum cadant, qui aliena instigatione commoti, scriptorem celeberrimi nominis promptius habeant culpæ, quam nosse.

OBJECTIO PRIMA. Quod ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate, homines ad peccata compulsi, coguntur in mortem.

RESPONSIO. Prædestinationem Dei nullus catholicus negat: fatalem autem necessitatem multi etiam non christiani refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit: sed ad peccandum neminem Deus cogit. *Nemini enim mandavit impie agere (Eccli. xv, 21): et, Odisti, Domine, omnes qui operantur iniquitatem; perdes eos qui loquuntur mendacium (Psal. v, 7).* Proinde qui prædestinationis nomine fatum prædicat, tam non est probandus, quam qui fati nomine veritatem prædestinationis infamat. Fati enim opinio vana est, et de falsitate concepta: prædestinationis autem fides, multa sanctorum auctoritate Scripturarum munita est; cui nullo modo fas est ea quæ ab hominibus male aguntur, adscribi: qui in proclivitate cadendi non ex conditione Dei, sed ex primi patris prævaricatione venerunt. De cujus poena nemo liberatur, nisi

per gratiam Domini nostri Jesu Christi, præparatam et prædestinatam in æterno consilio Dei ante constitutionem mundi.

OBJ. II. Quod ab eis qui non sunt prædestinati ad vitam, non auferat percepta Baptismi gratia originale peccatum.

RESP. Omnis homo qui credens in Patrem, et Filium et Spiritum sanctum regeneratur in Baptismo, tam a propriis peccatis quæ mala voluntate et actione contraxit, quam ab originali quod a parentibus traxit, absolvitur. Sed relapsus post Baptismum ad infidelitatem et impios mores, qui negat originale peccatum fuisse purgatum, tam falsa opinatur, quam qui eundem asserit non æterna morte esse damnandum. Qui enim recedit a Christo et alienus ³ a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? Sed non in quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa quæ remissa sunt debet. Quod quia Dei præscientiam nec latuit, nec fefellerit: sine dubio talem nunquam elegit, nunquam prædestinavit, et perituum nunquam ab æterna perditione discrevit.

OBJ. III. Quod non prædestinati ad vitam, etiam si fuerint in Christo per Baptismum regenerati, et pie justæque vixerint, nihil eis prosit; sed tandem reserventur, donec ruant et pereant; nec ante eos ex hæc vita, quam hoc eis contingat, auferri.

RESP. A sanctitate ad inmunditiam, a justitia ad iniquitatem, a fide ad impietatem plerosque transire non dubium est: et tales ad prædestinationem filiorum Dei, coheredum Christi, non pertinere, certissimum est. Quod ergo hujusmodi in hæc prolapsi mala, sine correctione poenitentia defecerunt, non ex eo necessitatem perendi habuerunt, quia prædestinati non sunt: sed ideo prædestinati non sunt, quia tales futuri ex voluntaria prævaricatione præsciti sunt. Quod autem illos non eo tempore, quo in fide recti et bonis moribus erant, ab hæc vita Deus abstulit; ad occulta ejus judicia, quæ tamen nunquam sunt injusta, referendum est. Quis enim nesciat intra unam conditionem mortalitatis hortalæ, ab unius horæ infantia, usque ad annosissimam senectutem, exitus morientium impari ætatis fine variari; neque cujusquam animam vel citius vel tardius quam Deus voluerit, a corpore quod vivificat, abscedere? Si ergo aliquis in vitæ suæ longitudine deseruit Deum; bono,

¹ Vetus codex Remigianus, *deceptores*, a prima manu habuit, a secunda vero, *defensores*.

² Ita codex Remigianus. Al editi, *rationis titulo*.

³ Titulo, *calumniantium*, addidit ex vetere codice Remensis abbatis S. Remigii, ante annos fere nongentos scripto.

⁴ In eodem codice Remigiano antiqua manu correctum est, *alienatus*.